

DÉRI ANDRÁS
GULYÁS BARNABÁS

HELYBEN HOGYAN ?

A települési ifjúsági munka
gyakorlati kiindulópontjai

Helyben hogyan?

A települési ifjúsági munka
gyakorlati kiindulópontjai

Írta: Déri András (I., II.),
Gulyás Barnabás (III., IV.)

Szerkesztette: Gulyás Barnabás

Közreműködtek észrevételeikkel és hozzászólásaikkal:

Ament Balázs, Antal Ágnes Jozefa, Aszódi Nándor, Bálint Andrea, Boda Adrienn, Böröcz Lívía, Földi Károly,
Gergely Miklós, Kaszás András, Kelemen Dániel András, Kósa András Csaba, Laukó Zsófia, Lőrincz Anett,
Makovi Ágnes, Monostori Kristóf, Nyári Kitti, Szabó Enikő, Török Tamás, Virág Péter László

A könyv megjelenését a Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság RÉszrevétel című projektje tette lehetővé,
amelynek társtámogatója az Európai Bizottság Erasmus+ Programja.

A könyvet kiadja: a Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság
6800 Hódmezővásárhely, Serháztér utca 9.
www.gyiot.hu

Felelős kiadó: Gulyás Barnabás
Arculat, tördelés: Balogh Boglárka

ISBN 978-963-12-9009-7 [PDF]

ISBN 978-963-12-9013-4 [nyomtatott]

Budapest

2017

— tartalomjegyzék

Előszó	7
I. A fiatalok helyzetéről általánoságban	10
Bevezető	12
Települések és fiatalok	13
A települési ifjúsági munka intézményes, stratégiai keretei	21
Rendszerbe zárt egyenlőtlenségek, a magyarországi fiatalok élethelyzetének metszetei	23
Összefoglaló	31
II. A települési ifjúsági munka megjelenési területei	32
Bevezető	34
A települési ifjúsági munka meghatározása	35
Megjelenési területek	43
Oktatásügy	43
Önkéntesség	45
A NEET fiatalok lehetőségei	47
További metszetek	49
Az Európai Unió által meghatározott keretek	52
Összefoglaló	55

III. A települési ifjúsági munka a gyakorlatban	56
Bevezető	58
Kiindulópontok	59
A települési ifjúsági munka előfeltételei	62
Az ifjúsági részvételről dióhéjban	65
A gyakorlatban	68
Felkereső ifjúsági munka és online tanácsadás	74
Összefoglaló	75
IV. Települési ifjúságpolitika fiatalok bevonásával	76
Bevezető	78
Bevonás	79
Kapcsolatok / együttműködések	82
Az ifjúságpolitika szükségessége	86
Összefoglaló	91
Irodalomjegyzék	92

— előszó

A Gyermekek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság 1996 óta fejti ki tevékenységét az állampolgári nevelés és demokrácia tanulás területén, elsősorban a gyermek- és ifjúsági önkormányzatok működésének elősegítése révén. Ehhez kapcsolódóan a Részrevétel projekt keretében szélesebb körben a fiatalok aktív közösségi szerepvállalását céloztuk, mellyel egyidőben a döntéshozók, szakembereket érzékenyítettük az ifjúsági részvételre. A projektet az Európai Bizottság Erasmus+ Programja támogatta.

Beigazolódni látszik az, hogy a tanulás tervezésével tudatosabb lépéseket teszünk céljaink elérésében. Mindez annyira absztrakt hangzású, hogy kissé nehezen elhíhetők azok számára, akik hozzászoknak ahhoz, miként tanulunk az oktatási intézményekben. Másik ilyen nehezebben hihető elem, amikor elfogadjuk, hogy az egyéni tanulás egy kollektív tanulási folyamat részévé válik. Ez történt a Gyermekek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság demokráciára nevelő programjainak megvalósulása során is.

A szervezet fennállása óta végez és fejt ki valamilyen léptékű fejlesztő munkát annak érdekében, hogy minél több tudatos állampolgár legyen a gyermek és ifjúsági korosztályon belül. Az utóbbi hat évben Társaságunk azon dolgozott és dolgozik ma is, hogy a gyermek és ifjúsági korosztály tagjainak korosztályi érdekképviselői és érdekvédelemért felelősökéül egyre magasabb szinteket érheszen el.

Elsőként abban az irányban mozdultunk, hogy képessé kell tenni a fiatalokat arra, hogy meg tudják élni állampolgárságukat. Értsék és próbálják előnyét látni annak, hogy nekik is van szerepük a társadalomban, még akkor is ha jócskán távol vannak a 18. életév betöltésétől. Arra törekedtünk, hogy maguktól felismerjék és kimondják, hogy az ő szavuk igenis fontos, a véleményeik megosztása pedig számukra természetesnek kell, hogy legyen. Noha ezek - szinte minden esetben - mind-mind nagyon nehezen feloldható „gátlások” voltak. Igen nehéz dolgunk volt, amikor a fiatalokat arra kellett motiválnunk, hogy a saját foglalkoztatásuk jövőjével kapcsolatban üljenek le egy asztalhoz a szak-

emberekkel, döntéshozókkal és kezdeményezzenek párbeszédet a saját érdekében. Bár tudjuk, hogy ez nem az egyik legkedveltebb téma, de az ő érdekük, jövőjük.

A következőkben, amikor a kollektív tanulásban rájöttünk arra, hogy az egyéni fejlesztés nem elég, arra a következtetésre jutottunk, hogy a szervezeteket és az egyéneket egymással párhuzamosan kell segíteni. Így egy átgondoltabb, a közösség saját erőforrásaira jobban támaszkodó folyamatot terveztünk meg, azonban mivel e közösségek többnyire önkéntes alapon szerveződtek, kevés valós és igazán jó eredményt tudtak hozni az erőfeszítéseink.

Azt valamennyire már a kezdetekben is tudtuk, hogy semmire nem megyünk az egészszel, ha nem kezdünk el valahogy a másik oldalon (a felnőttek oldalán) egyfajta beavatkozást kezdeményezni. Mert habár mi mondhatjuk, hogyan kell a kapcsolatot kezdeményezni, ha a fiatalok felől épülő híd fél úton nem találkozik a másik felével, mivel gyakran a felnőtteké másik irányba halad vagy egyáltalán nem is épül. Bizony számtalanszor kellett azt megtapasztalni, hogy a döntéshozókkal való találkozásaink a partnerség álcája mögé bújva általában eseti és néha egyedi jellegűek maradtak.

A Helyben hogyan? A települési ifjúsági munka gyakorlati kiindulópontjai című könyv tehát egyben a kiadó Társaság kollektív tanulásának eredménye. Célja pedig, hogy a hídépítés másik irányból kezdődjék el oly módon, hogy - főként - helyi döntéshozóknak szóló „iránymutatást” adunk a helyi ifjúsági munkáról. Arra törekedtünk, hogy kiemeljünk különböző olyan fontos aspektusokat, amelyek a helyi ifjúsági munka alkotóelemei.

A négy fejezetből álló könyv elsősorban az alternatívákat mutatja be oly röviden, hogy még emészthető legyen. A szerzők tisztában vannak azzal, hogy ennek többszörösét is le lehetne írni e témák tekintetében, ám a cél inkább az orientálás. Megmutatni és bemutatni azokat a tényeket és tapasztalatokat, amelyek támogatóan hathatnak a helyi ifjúsági munka megvalósítására.

Az első fejezet azokat a kérdéseket veti fel, amellyel a települési ifjúsági munkához kapcsolódóan az önkormányzatok szembe találkozhatnak. Egyrészt, hogy miről van szó, kikkel végezzük, milyen sajátosságai vannak a fiataloknak. Tulajdonképpen kontextusba helyezi a központi szereplőt, a fiatalt. A második fejezetben bemutatásra kerül a helyi ifjúsági munka definíciója, illetve felsoroljuk azokat a területeket, amelyeken belül ma értelmezzük az ifjúsági munka. A harmadik fejezetben már a gyakorlaté a fő hangsúly. Különválasztjuk azt, hogy milyen irányok vannak a helyben végzett ifjúsági munka kapcsán, s azoknak milyen előfeltételei léteznek. Az utolsó fejezetben az ifjúságpolitika kap központi szerepet, amely a gyakorlatok megvalósulását garantálhatja.

A Helyben hogyan? A települési ifjúsági munka gyakorlati kiindulópontjai könyv elsődleges célcsoportja azok a döntéshozók, önkormányzati munkatársak, akiknek valamilyen úton-módon feladatuk az ifjúságügygel való foglalkozás, vagy fontosnak érzik és érdeklődésük olyan erős, hogy szívesen vesznek mindenféle segítséget.

Jó olvasást kívánnak a szerzők!

A FIATALO HELYZETÉ ÁLTALÁNÓ

OK RŐL OSSÁGBAN

I.

— bevezető

A települési ifjúsági munka kifejezés mindegyik eleme önmagában is sok kérdést és vitás pontot tartalmaz. Ezek a viták és kérdések a sokféle értelmezési keretből fakadnak. A „települési” jelleg értelmezéséhez ismernünk kell a településszerkezeti és regionális jellemzőket, az ifjúság esetében pedig át kell látnunk a sokféle meghatározás motívumait, átfedő és különböző vonásait, illetve az ifjúsági munka vonatkozásában napra késznek kell lennünk az aktuális trendeket és igényeket illetően.

Ennek jegyében az első fejezet egy rövid áttekintést kíván nyújtani néhány alapvető tendenciáról, és itt ragadjuk meg az alkalmat, hogy a fiatalokra vonatkozó főbb szakpolitikai keretrendszert is felvázoljuk. Ehhez két alapvető gondolati forrást használunk, melyek a kiadványunk megjelenésekor kéziratként érhetőek el¹: a Magyar Ifjúságpolitikai Helyzetkép szakmai anyagát², illetve az EU Youth Wiki³ projektjéhez készült, Magyarországra vonatkozó tanulmányokat, mely utóbbiak előreláthatóan még 2017 folyamán online hozzáférhetővé válnak.

1 Jelen fejezet szerzője mindkét projektben részt vett kutatóként.

2 <http://www.pillar-europe.eu/index.php/youth-policy-review>

3 <http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/9488611/Giulia+Paolini+-+EU+Youth+Wiki+for+EC-KYP+mtg.pptx/6218ca4e-bcb0-45c6-9fa0-dc32877f11d9>, a magyar kutatócsoport vezetője Dr. Pillóck Péter, tagjai Béres Orsolya, Déri András és Sebestyén Virág

— települések és fiatalok

településszerkezet

A településszerkezet jogi környezetét az önkormányzati törvény⁴ teremti meg, melyre később is utalni fogunk. „Jogilag ma ötféle településkategória létezik: község, nagyközség, város, megyei jogú város, főváros. (...) A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény szerint már a három-ezer fős lélekszám elérése is elegendő a nagyközségi címhez. A 2011. évi törvény szerint a város olyan közszolgáltatásokat lát el, amelyeket saját területén és vonzáskörzetében gazdaságosan, hatékonyan képes biztosítani. Korábban csak nagyközségeket nyilváníthattak várossá, a 2011-es törvényben viszont már az szerepel, hogy városi cím adható annak a községi önkormányzatnak, amely térségi szerepet tölt be, és fejlettsége eléri az átlagos városi szintet, így a nagyközségi kritérium megszűnt.”⁵

A városi népesség aránya az utóbbi időkben is jelentősen nő, ez összefügg a várossá nyilvánított települések növekvő számával, és természetesen a városokba irányuló migrációs folyamatokkal is.

fiatalok a településeken

Mint arról később részletesebben is írunk, a települési ifjúsági munka célcsoportja a fiatalok. Azonban nem mindegy, hogy a korosztály pontosan kiket jelöl. Egyes településeken a helyi sajátosságok és az ifjúsági munka hatásossága érdekében érdemes lehet már az általános iskola első osztályától foglalkozni a gyerekekkel, illetve nekik szóló szolgáltatásokat nyújtani, mint az ifjúsági munka célcsoport-korosztálya. Mindez azért is kiemelendő, mert ez esetben a gyakorlat eltérhet a későbbiekben bemutatandó stratégiai dokumentumoktól. A legutóbbi, 2011-es népszámlálás adatai szerint, a 30 év alatti népesség szá-

4 https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100189.TV

5 Gerse, J.; Szilágyi, D.: Magyarország településhálózata 2: Városok, falvak. KSH, Budapest, 2015.

ma 3,27 millió fő, amelyből 1,82 millió (a teljes népesség 18 százaléka) tartozik a 15 és 29 év közöttiek közé.⁶ A fiatalok aránya a társadalomban csökkenő tendenciát mutat, mely összefüggésben áll a hosszú ideig csökkenő tendenciát mutató gyerekszámával, és az elvándorlással.

A legutóbbi népszámlálás idején tízből hét fiatal (15 és 29 éves között) városokban élt, és majdnem ötödük (18 százalék) a fővárosban (2016-ban a korosztály 16,8%-a volt fővárosi⁷). A nem városi környezetben lakó fiatalok aránya továbbra is jelentős, a migráció is erősen tapasztalható (különösen a 20-as éveikben járok között), a kisebb falvak felől általában a városok felé, a kevésbé fejlett észak, észak-keleti és déli régiók felől a középső és nyugati országrészek felé.⁸ Azt is érdemes azonban hozzátenni, hogy az utóbbi években a 14 évesen aluliak és a 30–44 évesek migrációs hajlandósága is felzárkózott a fiatalokéhoz, ez főképp azt jelenti, hogy a kisgyermekes családok mobilitása nő, fiatal szülők is többet költöznek⁹.

6 <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/00/00.1.1.2.1.xls> O

7 <https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/terulet.html>

8 KSH.: A belföldi vándorlás főbb folyamatai, 1990–2011, Statisztikai Tükör 2012/85

9 Bálint, L.; Gödri, I.: Belföldi vándorlás. in: Monostori et al.: (szerk.): Demográfiai portré 2015. KSH NKI, Budapest, 2015.

A népesség korcsoportok szerinti megoszlása településtípusok szerint a 2011-es népszámlálás során az alábbi volt¹⁰

	Budapest	Megyeszékhely	többi megyei jogú város	többi város	Községek, nagyközségek	összesen
-14	12,2%	13,5%	13,9%	15,2%	15,9%	14,6%
15-19	4,7%	6,6%	5,8%	6,2%	6,1%	6,0%
20-29	14,2%	13,3%	12,2%	11,6%	11,6%	12,4%
30-39	18,1%	16,3%	16,8%	15,6%	14,6%	15,9%
40-49	12,3%	12,9%	13,4%	13,4%	13,8%	13,2%
50-59	13,0%	14,3%	14,6%	14,8%	15,0%	14,5%
60-69	12,5%	11,9%	12,2%	11,9%	11,4%	11,8%
70-	12,8%	11,2%	11,1%	11,2%	11,6%	11,6%
összesen	100%	100%	100%	100%	100%	100%
össz., fő	1 729 040	1 761 657	267 736	3 145 425	3 033 770	9 937 628

A településszerkezet vizsgálatokor érdemes együttesen figyelmet szentelni a létszámra és a megoszlásra is. Látható ugyanis, hogy a középiskolás korosztály éppen a fővárosban alulreprezentált (így esetükben kifejezetten fontos lehet a fővároson kívüli területek erősebb figyelembe vétele), viszont a 20-29 éves korosztály nemcsak elemszám, hanem arányok tekintetében is Budapesten van a legnagyobb mértékben jelen. Itt természetesen meg kell említeni a külföldi migrációt is, amely számos fiatal horizontján szerepel: a Magyar Ifjúság 2012 eredményei szerint a 15-29 évesek bő harmada nem hagyná el az országot, 24%-uk azonban hosszú távra (5 évnél hosszabb időre) is hajlandó lenne elköltözni. „A Budapesten élők között vannak legnagyobb arányban azok, akik egyáltalán nem tervezik azt, hogy külföldre menjenek akár időszakos jelleggel is (39 százaléknak), és 40 százaléknak gondolkodik csak külföldi vándorláson. Ezzel szemben a megyeszékhelyeken élők közel 60 százaléka gondolkodik külföldi tanuláson, illetve munkavállaláson, és 30 százaléknak szeretne Magyarországon maradni. Az egyéb városokban, illetve községekben élők 52-53 százaléknak vannak külföldi terveik, illetve 34-34 százaléknak tervezi életét csak Magyarországon.”¹¹ A már kivándoroltakra vonatkozó adatokból is jól tudjuk, főképp a fiatalok, közülük is a magasabb végzettséggel rendelkezők mobilabbak, a 2014-ben kivándorlásukat

¹⁰ http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/demografia/04_02_01_03.xls

¹¹ Ruff, T.: Ifjúsági mobilitás: hajlandóság, lehetőségek és tervek. In: Székely, L. (szerk.): Magyar Ifjúság 2012 tanulmánykötet, Kutatópont, Budapest, 2013.

hivatalosan bejelentők 44%-a 30 év alatti fiatal volt.¹² A 2016-os ifjúságkutatás gyorsjelentése szerint a „megkérdezett fiatalok 67 százaléka nem tervez külföldi tanulást vagy munkavégzést, illetve letelepedést, csak úgy, mint 2012-ben. A 15–19 évesek 33 százalékának, a 20–24 évesek 38 százalékának, a 25–29 évesek 28 százalékának vannak külföldi tervei. Az ország régiói között nagyobb eltéréseket tapasztalhatunk: míg a Nyugat-Dunántúlon élő fiatalok 40 százaléka tervez valamilyen, hosszabb-rövidebb külföldi tartózkodást, addig a Közép-Magyarországon ez az arány 26 százalék.”¹³

a fiatalok helyzetéről általában

A bővebb tematikus helyzetkép előtt fontos két elméleti problémát körüljárni, amelyek erősen összefüggnek. Számos, a fiatalokkal foglalkozó irodalomban utalnak a bizonyos életkori kohorszokra (tehát bizonyos időszakon belül születettek) generációként. Miközben a generáció fogalmának használata a hétköznapi, leíró beszédben általános és nem is kritizálható, ha tudományos igénnyel közelítünk érdemes óvatosabban állni mindehhez. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a technológia ezredfordulós folyamataiba születő vagy cseperedő gyerekekre ne gyakorolna jelentős hatást a környezet, azonban fontos feltenni a kérdést, vajon ezen jellemző alapján mennyire lehet számos lényeges tulajdonságukra következtetni. (Megjegyzendő, hogy szintén kevésbé reflektált probléma, hogy számos hazai elmélet kérdés nélkül veszi át az angolszász elméletek generációs fogalmait.) A generáció fogalmának szociológiai megközelítései (a népszerű tudományos művek gyakran x, y, z, olykor alfa és béta generációt emlegetnek) már csak azért sem feleltethetők meg a ma közképen forgó elgondolásoknak, mivel már a Mannheim Károlyhoz köthető alap gondolatok esetében sem elsősorban életkorhoz, hanem egy fontos társadalmi esemény közös átéléséhez kapcsolódnak. Mannheim Károly 1928-ból származó értelmezésében „nem minden korosztályból válik generáció, csak akkor történik mindez, ha a tagok a felnőtté válás folyamatában tudatára ébrednek önnön másságuknak”¹⁴. Egy jóval frissebb generációelmélet nominális és virtuális aspektusok között tesz különbséget¹⁵: nominálisnak nevezi a generációk tulajdonításának azon elemét, mely a megnevezésre vonatkozik, virtuálisként pedig a társadalmi identitást eredményező elemekre utal. Mivel a digitalitásba való születés inkább természetesként értelmeződik a fiatal kohorszok számára, mint lényeges identitáselemként, ezért a generáció használhatónak tűnő fogalma véleményünk

12 KSH.: Magyarország, 2015. KSH, Budapest, 2016. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2015.pdf>

13 Bauer B., Pillók P., Ruff T., Szabó A., Szanyi F. E., Székely L.: Magyar Ifjúság Kutatás 2016 – Ezek a mai magyar fiatalok. Új Nemzedék Központ, Budapest, 2016.

14 Mannheim, K.: A nemzedékek problémája, in.: Tudásszociológiai tanulmányok, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

15 Jenkins, R.: Social Identity, Routledge, London, 1996.

szerint inkább nominális, azaz a társas kategorizálásra, nem pedig identitás-lemekre utaló. Ezt azért fontos jelezni, mert természetesen nem tartjuk helytelennek a generációk fogalmának használatát, azonban mindenképpen óvni kell a túláltalánosító szemlélettől. Ennek gyakorlati következményeit a digitális ifjúsági munkáról szóló részben fejtjük ki bővebben. Mindezzel együtt ténylegesen van egy olyan társadalmi folyamat, tendencia, amely a fiatalok életvilágát¹⁶ tekintve általánosítható, ennek azonban már a digitalitás térnyerése előtti fontos elemei is vannak. Az elmúlt bő húsz év gazdasági és politikai fejlődése lehetővé és szükségessé tette a fiatalok egyre nagyobb csoportjai számára, hogy felsőfokú tanulmányokat folytassanak, mely nagyobb fokú függetlenségük mellett fogyasztói státuszukat is megerősítette. Az ifjúság ilyen korszakváltása (ld. pl. Gábor Kálmán írását az azonos című könyvben¹⁷) megfigyelhető a fiatalok élettervezésében, karrier és fogyasztói szokásaiban, illetve értékorientációjában. A szabadidő középpontba helyeződése, amely tehát fiatalok nagy csoportjait egyaránt jellemez, éppen az életutak egyéniesüléséhez vezetett. Ugyanakkor a jövőre vonatkozó bizonytalanság is általános generációs életérzéssé vált.

Így kétségbe kell vonnunk azt a meglehetősen leegyszerűsített elképzelést, amely a fiatalokra monolitikus generációként tekint. A gyors társadalmi és technológiai változások számottevő különbségeket eredményeztek a mindössze öt-hat éves korkülönbségű csoportok között. Emellett még egy adott korcsoporton belül is eltérő, hogy az egyén miként érzékeli mindezeket a változásokat. A fiataloknak csak néhány, kedvező társadalmi helyzetben lévő csoportjánál figyelhető meg annak a feltételezésnek a teljesülése, hogy a „középosztályosodás” (az életszínvonal általános javulása) a szabadidő növekedését és szabad életvezetési döntéseket von maga után. Az elmúlt két és fél évtizedben a fiatalok körében az életesélyek polarizációja figyelhető meg, a családi háttér, jövedelem, képzettség, társadalmi tőke és a technológiához való hozzáférés függvényében. Ami az esélyeket illeti, a fiatalok csoportjainak két véglete közötti szakadék egyre nő: vannak akiknek lehetőségük van csatlakozni globális tanulmányi és karrier hálózatokhoz, míg másoknak esélyük sincs kitörni a származásukból adódóan hátrányos helyzetű közösségekből. Ferge Zsuzsa ezt a posztmodernitásban is fennmaradó nagy narratívának, a szegénység narratívájának nevezi¹⁸, amely éppen a középosztályosodásból fakadó egyéni életutak lehetőségének ellentéte.

16 Az életvilág fogalmának a szociológiában legelterjedtebb jelentése Jürgen Habermastól származik, aki szerint az a hétköznapi tudás világa: „mind a társadalom, mind a kultúra, mind pedig a személyiség számára rendszerszerű (...) erőforrásokból nem fedezhető vagy regenerálható értelmi fogódzókat, identitást biztosító „ismereteket” szállít”. Felkai Gábor, 1993 <http://www.szociologia.hu/dynamic/930304felkai.htm>

17 Gábor, K.: Globalizáció és ifjúsági korszakváltás, in.: Gábor, K., Jancsák, Cs. (szerk.): Ifjúsági korszakváltás- Ifjúság az új évezredben, Belvedere, Szeged, 2004.

18 ld. pl. Ferge Zsuzsa (2007): Mi történik a szegénységgel? Csálóka „posztmodernitás”. Budapest, Esély

Mindezen nagyívű elméleti eszmefuttatások után már csak azt kellene tisztáznunk, mit is jelent fiatalnak lenni. A következőkben az ifjúságra vonatkozó főbb stratégiai dokumentumok mentén, pragmatikusan határozzuk meg kikerülve azt a kérdést, hogy ezen definíciók mennyire pontosak. Előjáróban ezzel kapcsolatban csak annyit érdemes említeni, hogy ezen kérdéskört Európa egyéb országaiban is jellemzően hasonlóan pragmatikusan kezelik (egyébiránt pedig mind a tudományos, mind a hétköznapi tapasztalat azt mutatja, hogy minél idősebb valaki, annál magasabb életkorra teszi a fiatalkor elejét és végét). A fejezet ezen részében a fontos politikai-stratégiai dokumentumokat említés szintjén mutatjuk be, ezekről részletesebben más forrásokból is könnyen lehet tájékozódni¹⁹, ráadásul a jelenlegi, átalakuló környezetben eleve gyorsan változhatnak a jelen keretek²⁰.

A két legfrissebb és legjelentősebb hazai ifjúságügyi dokumentum a Nemzeti Ifjúsági Stratégia (NIS) és az Új Nemzedék Jövőjéért Program (ÚNP), mely kormányprogramként lépett hatályba, egyaránt tartalmaz az ifjúságra vonatkozó definíciót.

A Stratégia, melyet 2009-ben fogadott el a parlament, a fiatalokat, mint célcsoportot a következőképpen írja le:

„A Stratégia célcsoportja – annak kiterjesztő értelmezésével – a kortárs csoport megjelenésétől a másokért való felelősségvállalásig terjed. (...) Ez az időhorizont a kb. 8–12 évesektől a kb. 25–30 évesekig tartozókat sorolja az ifjúsági korosztályok tagjai közé (a nemzetközi és hazai jogi gyakorlat a gyermekkort 0–18 év kor között határozza meg). A társadalomban jelentkező tendenciákból és a szakmai dilemmákból azonban következik, hogy az ifjúsági szemléletben szükséges az egyetemes életkori lehatárolásnál nagyobb szabadságfokot adni az egyén sajátosságaiából eredeztethető megközelítéseknek, az életkortól független mérlegelésnek is. Az életkori szakaszolások, noha tudományos eljárásokkal igazolt elméleti alapot jelentenek, nem írják felül azt az ifjúságügyre olyannyira jellemző elvet, amely az egyént egyszerűnek és megismerhetetlennek tekinti, aki társadalmi helyzete és biológiai lényének fejlődése okán is csak fenntartásokkal szorítható kategóriákba.” (NIS, 6. old.)

A NIS tehát nem határoz meg pontos korcsoportot, hanem az életciklusok szerepét hangsúlyozza. Meg kell azonban jegyezni, hogy a négy évente felvételre kerülő nagymintás ifjúságkutatások, melyeket a NIS is előír, és a stratégia ellenőrzéséhez is szükségesek, a hazai és európai hagyományoknak megfelelően a 15–29 éves korosztályt vizsgálják. Szintén ezt a korosztályt jelöli meg fiatalként a Gyermek és Ifjúsági Alapprogramról szóló törvény²¹. Itt meg kell említeni, hogy a fiatalok helyzetével foglalkozó stratégiai dokumentum változás előtt áll,

19 ld. pl. Kárpáti, Á. (szerk.): Tervezés az ifjúságügyben, SZITI Szociális Egyesület, Székesfehérvár.

20 A kor meghatározások bemutatásának forrása az EU Youth Wiki magyar nyelvű kézirata

21 http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99500064.TV

a jelenleg tervezés alatt álló Stratégia a fiatalokért munkacímű dokumentum az előrejelzések szerint nem változtat jelentősen a korosztályi meghatározáson, azonban elődjénél jobban kíván összpontosítani a 15-29 éves korosztályra.

A 2012-es Új Nemzedék Jövőjéért Program, amely kormányhatározatként került elfogadásra, szövege szerint az „ifjúkort relatíve önálló életszakasznak tekinthetjük, melynek keretei között specifikus társadalmi életmódok, kulturális formák és politikai, társadalmi orientációs minták alakulnak ki. Ifjúsági korszakváltásról beszélhetünk, melynek lényege, hogy az ifjúsági életszakasz meghosszabbodik, és ennek elsősorban az az oka, hogy a fiatalok egyre több időt töltenek el az iskolapadban.” (11. old.) A program meghatározása szerint „Az ifjúsági létre – összességében – inkább státuszként, élethelyzetként, mintsem kizárólag korcsoport alapján behatárolható rétegre kell tekintenünk. Szükséges lenne mindezek figyelembevételével újraalkotni az ifjúságról alkotott koncepciókat: az Új Nemzedék Jövőjéért Program éppen ezért javasolja, hogy a kormány az alsó és felső korhatárok tekintetében a 14 és 35 év közötti életszakaszt vegye figyelembe, amikor az ifjúságot érintő ügyekről határoz, ugyanakkor nagyobb hangsúllyal vegye figyelembe a megkülönböztetett életfeltételeket, az aktuális élethelyzeteket, és azokból fakadó problémákat és kihívásokat.” (12. old.)

A jelenleg futó Új Nemzedék Újrátöltve projekt, amely az ÚNP újabb EU-s forrásokkal fenntartott, részben átalakított verziója, az Ifjúsági Garanciaprogram célcsoportjával összhangban a 15-24 éves korosztályt jelöli meg célcsoportnak, minden egyéb indoklás nélkül²².

A fiatalokra természetesen a fontosabb törvények és jogszabályok is utalnak, témánk szempontjából a legfontosabb a gyermekvédelmi törvény, mely az alábbi módon határozza meg a fiatal kort:

„fiatalkorú: az a személy, aki

ba) a szabálysértés elkövetésekor a 14. életévét,

bb) a 2013. július 1-jét megelőzően elkövetett bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét,

bc) a 2013. június 30-át követően elkövetett bűncselekmény elkövetésekor a 12. életévét betöltötte, azonban a 18. - javítóintézetben történő nevelése esetén a 21. - életévét még nem töltötte be,

c) fiatal felnőtt: az a nagykorú személy, aki a 24. évét nem töltötte be”²³

A fiatal felnőttek a törvény értelmében bizonyos támogatásokra és pártfogásra jogosultak, főképp a rehabilitáció és az utógondozás által.

²² <http://www.ujnemzedek.hu/uj-nemzedek-kozpont>

²³ <http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy.doc.cgi?docid=99700031.TV>

Alábbi táblázatban összegezzük a fontosabb jogszabályok és stratégiai keretek fiatalsággal kapcsolatos életkori meghatározásait:

Keretek	Alsó korhatár	Felső korhatár
Iskolakötelezettség	6	16
NIS (ifjúság)	8-12 (a kortárs csoport megjelenése)	25-30 (másokért való felelősvállalás)
Új Nemzedék Jövőjéért Program	14	35
Új Nemzedék Újratöltve projekt, Ifjúsági Garanciaprogram	15	24
Gyermek és Ifjúsági Alapprogram (fiatal)	15	29
Szabálysértési törvény (fiatalkorúság)	14	18
Büntető Törvénykönyv (fiatalkorúság)	12	18
Gyerekvédelmi törvény (fiatal felnőtt)	18	24
Munka Törvénykönyve (fiatal munkavállaló)	--	18

— a települési ifjúsági munka intézményes, stratégiai keretei

A települési ifjúsági munka jelentését a második fejezetben járjuk részletesen körül, azonban a pontos meghatározás előtt, hogy érthető legyen, miről is szól a fejezetünk, röviden jelezzük, hogy a fogalom alatt a korosztálynak szóló, a településen elérhető szolgáltatások, lehetőségek, szervezett programok együttesét értjük (alapvetően a formális oktatási kereteken kívül), amelyben a korosztállyal a tevékenységeket végzőknek kapcsolatuk van.

A stratégiai kereteket tekintve a települési szempont a NIS prioritásainál sokkal erősebben jelenik meg a 2012-es UNP stratégiai vitáiratában, amely az azonosított problémák és megoldásuk terén a főváros és vidék közötti egyenlőtlenségek csökkentésére, valamint a kisebb településeken élő fiatalok, helyzetének és lehetőségének javítására utal elsődlegesen.

A települési ifjúságügy helyzetelemzése a NIS-ben így jelenik meg: „az ifjúsági fejlesztéseknek, egyáltalán; a helyi, térségi, regionális vagy országos ifjúsági feladatoknak a szervezésével, tervezésével kapcsolatban is azt látjuk, hogy az egyébként elvárható szintű és tartalmú politikák esetlegesen alakulnak. Nagyobb városokban, megyeszékhelyeken az elmúlt évtizedben ugyan készültek ifjúsági koncepciók, stratégiák, de ezek többnyire nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, így jelentőségüket elvesztették, többet ezek közül ma már nem is aktualizálnak.” (NIS 22. oldal)²⁴ A 2009-es helyzetelemzés máig megállja helyét, noha a helyi ifjúságügy kereteit a 2011-es önkormányzati törvény²⁵ is nevesíti. A törvényi változások önmagában pozitív irányúak is lehetnek volna, a sok terület állami kézbe vételével (ezek közül témánk szempontjából az oktatás államosítása mindenképpen kiemelendő fejlemény) a helyi szintre összpontosuló feladatok jobb ellátását is eredményezhették volna, ha erre a kellő források rendelkezésre állnak²⁶, azonban mások mellett az ifjúsági feladatok sem kaptak normatív támogatást és elegendő figyelemet. Ugyancsak fontos változás, hogy

24 Idézi: Oross, D.: Ifjúsági részvétel a pártpolitikán túl, doktori disszertáció.

25 <https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy.doc.cgi?docid=A1100189.TV>

26 ld. pl. Pataki, J., I.: A kormányzati reform hatása az önkormányzatok vagyongazdálkodására. In: Polgári Szemle, 2013.május, IX. évfolyam, 3-6 szám.

a 2011-es törvény az ifjúsági feladatellátást már kötelező feladatként említi, azonban mindezt a sporttal együtt teszi (ami felveti a két terület összemosódásának veszélyét²⁷). Szintén problémás, hogy sem a törvény, sem végrehajtási rendeletei, sem bármely egyéb jogforrás nem írja le, mit is jelent tulajdonképpen az ifjúsági feladat, így aztán mindez esetleges, és nagyon helyzetfüggő marad²⁸.

Az ifjúsági munka helyi szintjeinek törvényi szabályozásával kapcsolatban még kiemelhető a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősi és az iskolai szociális munkási pozíció, ezen pozíciók azonban a köznevelés rendszerében értelmezhetők, és főképp a hátrányos helyzetű gyerekek és fiatalok támogatásának céljával működnek. Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy 2016-tól (választható munkakörként) e két tevékenység bekerült a finanszírozott nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő munkakörök közé²⁹.

27 Id. Tóth Mátyásné Zuggó Tünde: Az önkormányzat megváltozott szerepköre A közösségi szolgálat szervezése és menedzselése Ferencvárosban. Szakdolgozat, 2014, BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

28 Nagy, Á. et al: Ifjúságiügy. ISZT Alapítvány, Enigma 2001. Kiadó, Székesfehérvár, 2014.

29 Id. <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/oktatasert-felelos-allamtitkarsag/hirek/hasznos-volt-iskolalatogetashoz-kotni-a-csaladi-potlek-folyositasat>

— rendszerbe zárt egyenlőtlenségek a magyarországi fiatalok élethelyzetének metszetei

A következőkben néhány fő társadalmi jellemző mentén tekintünk a fontos tendenciákra, alapvetően inkább az orientálás, mint a teljes körű feltárás céljával. Jelen alfejezetben csak a legfőbb adatokat, trendeket említjük, a települési ifjúsági munka szempontjából releváns problémákat a második fejezetben összegezzük.

OKTATÁS ÉS KÉPZÉS

Magyarországon a 2015/2016-os tanévben 1 millió 728 ezer gyermek és fiatal – az érintett 3–22 éves korosztály 86%-a – vesz részt a köznevelés és felsőoktatás különböző szintű nappali képzéseiben³⁰.

A korai iskolaelhagyások aránya³¹ 11,6 százalék: Észak-Magyarországon a legmagasabb (16,8 százalék, azonban észrevehetően, két százalékponttal csökkent az utóbbi két évben), Nyugat-Dunántúlon a legalacsonyabb (8,2%), Közép-Magyarországon azonban emelkedő tendenciát mutat, míg korábban 8% alatti aránnyal a legalacsonyabb volt, 2015-ben 8,9% volt a korai iskolaelhagyók aránya.

Középfokú oktatási intézményekben (nappali tagozaton) 451 ezer fő tanul, ez összesen 4,2%-os csökkenés a 2014/15-ös tanévhez képest, amely természetesen a korosztály számának alakulásából fakad, azonban sokkal érdekesebb, hogy míg a szakiskolákban a csökkenés 12% volt, a szakközépiskolákban pedig 3,3%, a gimnáziumokban mindössze 0,7%. Ami azt jelenti, hogy a gimnáziumi képzést választók aránya növekvő tendenciát mutat, a gimnáziumba járók száma majdnem eléri a szakközépiskolásokét (181 ezer vs. 182,5 ezer fő). Itt meg kell említeni a szakképzés rendszerének sok kritikával illetett átalakítását. A hivatalos kommunikáció a munkaerő-piaci igények átalakulásával magyarázta, hogy szakgimnáziumok vették át a korábbi szakközépiskolák helyét, amelyek-

30 KSH (2016): Statisztikai Tükör: Oktatási Adatok 2015/2016.

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xfp/idoszaki/oktat/oktatas1516.pdf>

31 Korai iskolaelhagyóknak azokat tekintjük, akik 18-24 év közöttiek, nem rendelkeznek sem szakmunkás képesítéssel, sem pedig érettségivel, és már nem vesznek részt oktatásban vagy képzésben.

ben a „nevelés-oktatás továbbra is az érettségit megelőző 9-12 évfolyamokon, valamint az érettségit követő szakképzési évfolyam(ok)on folyik. Az érettségire felkészítő szakaszban megnövekedett a szakmai képzés. Az érettségi után 1 év alatt érettségire épülő szakképesítés szerezhető, vagy felsőoktatásban is folytathatók a tanulmányok.” A szakiskolák helyét a szakközépiskolák vették át, amelyek „a 3 éves szakmai képzést és komplex szakmai vizsgát követően automatikus továbbtanulási lehetőséget biztosítanak az érettségi megszerzéséhez, kétéves érettségire felkészítő oktatási formában. Az érettségi vizsgán csak 4 tantárgyból kell vizsgázni, mert az ötödik tantárgyat a szakmai végzettség kiváltja. A kétéves érettségire felkészítő oktatási formában a részvételtől a tanuló önállóan dönthet.”³² A rendszert számos kritika érte a képzés túlságos leszűkítése miatt, amely „egyirányú utcává” teszi az intézményeket, és kevéssé vérteljesíti fel a diákokat a munkaerő-piacon egyre fontosabb rugalmasság, tanulási készségek elsajátítására³³.

A középiskolai oktatás hatékonyságáról több vizsgálat is készült. A két legjelentősebb nemzetközi vizsgálat a TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) és a PISA (Programme for International Student Assessment). Előbbi „nagyobb hangsúlyt fektet a tantervhez közeli, iskolai kontextushoz szorosabban kötődő tudásra, a PISA pedig inkább azt vizsgálja, mennyire tudják a tanulók tudásukat az iskolán kívüli, hétköznapi kontextusban alkalmazni. A PISA központi törekvése, hogy a tanulók azon jellemzőiről gyűjtsön információkat, amelyek a későbbi életrészekben, különösképpen a munkavállalás során, általánosabb értelemben pedig az élethosszig tartó tanulás szempontjából relevánsak.”³⁴ Fontos jelezni, hogy a tantervi tudás átadása terén a magyar iskolarendszer nemzetközi összehasonlításban nem szerepelt rosszul 2015-ben: „A magyar diákok mind a négy mérésben jobban teljesítettek az 500 pontos TIMSS- skálaátlagnál, de a 4. évfolyamos tanulók tudása nemzetközi összehasonlításban mára már erősebbnek látszik a 8. évfolyamosokénál. A két korosztály eredményeiben ellentétes trendek zajlottak le az ezredforduló óta lebonyolított mérésekben.” Az eredmények szerint a negyedikesek teljesítménye matematikában és természettudományokban is javult 1999 óta, a nyolcadikosok teljesítménye azonban mindkét területen romlott.³⁵

Az ifjúsági munka szempontjából azonban talán jelentősebb eredményeket mutatnak a PISA-felmérések, amelyek jó pár súlyos, negatív folyamatra világítottak rá az elmúlt években. Amellett, hogy az oktatási rendszer nem az alapvető készségeket igyekszik átadni a diákok számára (ezért az ifjúsági munka e

32 http://soproniszcz.hu/?page_id=22

33 <http://eduline.hu/kozoktatatas/2016/12/30/Iskolavalasztas.elott.kinek.valo.a.szakgimn.MNSQ6F>

34 Csapó, B. et al.: Az iskolai teljesítmény alakulása Magyarországon nemzetközi hasonlításban, TÁRKI, Társadalmi Riport, 2014.

35 Szalay, B., Szepesi, I., Vadász, Cs.: TIMSS 2015- Összefoglaló jelentés, Oktatási Hivatal, Budapest, 2016.

téren is fontos szerepet vállalhatna), különösen drámai probléma az oktatási rendszer egyenlőtlenségeket újratermelő szerepe. A diákok rossz teljesítménye ugyanis nem általános, minden társadalmi csoportot érintő jelenség, a tanulók szociális háttere jelentősen befolyásolja az eredményeket: mindössze 19,3% a reziliens diákok aránya (azaz akik alacsony társadalmi-gazdasági státuszuk ellenére jól teljesítenek), szemben a 29,2%-os OECD-átlaggal.³⁶ Az oktatási rendszer egyenlőtlenséget újratermelő tendenciái több, egymással összefüggő szinten érvényesülnek: az anyagi, a területi egyenlőtlenségek és a roma, valamint a fogyatékkal élő gyerekek rendszerszintű diszkriminációja jelentősen megnehezíti a kevésbé szerencsések előrejutását.

Az 1990-es évektől az oktatás kiszélesedésének köszönhetően a felsőfokú tanulmányok egyre inkább a társadalmi mobilitás csatornájává válhattak. A növekedés lassulásával, és az elmúlt néhány év során a hallgatók számának folyamatos csökkenésével – amelynek persze demográfiai és egyéb okai is vannak –, ismét úgy tűnik, hogy a felsőoktatás bezárul, legalábbis ami a felfelé irányuló társadalmi mozgást illeti. A tendencia fokozódott, mivel 2012 óta szinte valamennyi képzési területen drasztikusan csökkent az államilag finanszírozott (ingyenes) helyek száma. Jól mutatja mindezt az EBRD 2016-17-es jelentése is (Transition Report 2016-2017)³⁷, mely szerint „Magyarországon a felsőfokú képzéshez jutás esélyegyenlőtlensége az idősebb (1989 előtt született) korcsoportban 21% körül van, a fiatalabbaknál pedig a 30%-ot is meghaladja”, azonban a lokalitás (városi vagy vidéki születési hely) szerepe alacsonyabb az egyenlőtlenségekben.³⁸

A területi (településtípus és régiók) szerinti egyenlőtlenségekre vonatkozó részletesebb adatokat a Magyar Ifjúság 2012 kutatás eredményei biztosítanak. Eszerint a 18-30 évesek körében a „településtípusok szerinti adatok azt mutatják, hogy minden településkategóriában a középiskolai végzettséggel rendelkező fiatalok túlsúlya a jellemző, Budapesten az 50 százalékot is meghaladó arányban. A legjelentősebb különbségek az iskolázottsági hierarchia két végpontján, az alapfokú és a felsőfokú végzettségek szintjének arányaiban tapasztalhatók. A diplomás végzettség (vagy a felsőoktatásban tanulás) legmagasabb arányban a megyeszékhelyeken élő fiatalok körében jellemző (20%), legalacsonyabb értékben pedig a települési lejtő alsó szintjén, a falvakban élők körében (10%) figyelhető meg.”³⁹

36 OECD (2016): PISA 2015 – Results in Focus.

37 <http://2016.tr-ebrd.com/inequality-of-opportunity/>

38 Az eredményeket idézi: Némethné Pál Katalin Egyenlőtlenség és esélytelenség. Athenaeum, II. évfolyam 4. szám <http://www.gki.hu/wp-content/uploads/2017/01/P%C3%A1l-Kata-Egyenl%C5%91tlens%C3%A9g-%C3%A9s-es%C3%A9lytelens%C3%A9g.pdf>

39 Czibere, I.: Települési és regionális egyenlőtlenségek a 18-29 éves ifjúsági korosztály körében: munkaerőpiac – jövőtervezés – érvényesülés. In: Nagy, Á., Székely, L. (szerk.): Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány, Kutatópont, Budapest, 2014.

— AZ EGYENLŐTLENSÉGEK TOVÁBBI METSZETEI

Az oktatási rendszer lakmuspapírként jelzi a fiatalok egyenlőtlenségeinek dimenzióit, azonban érdemes néhány egyéb aspektus említése is, ezeket azonban már jóval rövidebben vázoljuk, biztatván az érdeklődő olvasót a források részletesebb áttekintésére.

anyagi helyzet: A szegénységi rátát tekintve (a jövedelmi medián 60%-a alatti jövedelműek) 2016-ban a 15-29 éves korcsoport volt a leginkább felülreprezentált. Míg a teljes népesség 14,5%-a, a fiatalok 17,6%-a élt a szegénységi küszöb alatt, ez azonban 2015-höz képest (20,3%) jelentős javulás⁴⁰. A pénzihiány a falvakban élő fiatalok számára gyakoribb jelenség: „A legrosszabb anyagi helyzetben lévő fiatalok közül a rendszeres hónap végi pénzihiányt a fővárosiak élik meg a legkevésbé (19%, 144 fő), és a falvakban élők a legmagasabb arányban (34%, 681 fő).”⁴¹

foglalkoztatás: Az ifjúsági foglalkoztatás és munkanélküliség trendjei a regionális trendektől nem térnek el jelentősen: a 2008-as válságig az ifjúsági munkanélküliség az EU átlaga alatt volt, ez 2012-re valamelyest emelkedett, utána viszont „gyors ütemben javult, megközelítette a válság előtti szintet, majd először 2014-ben az EU-s átlag alá süllyedt (az uniós átlag 22,2 %-hoz képest 20,4 %), és 2015 harmadik negyedévében elérte a 16,7 %-ot. A NEET-fiatalok aránya 2014-ben 13,6 %-ra csökkent, ám továbbra is valamivel a válság előtti szint és az uniós átlag (12,5 %) felett maradt.”⁴² A 15-29 évesek foglalkoztatottsági rátája mindig is alacsonyabb volt az EU-s átlagnál, 2015-ben emelkedett vissza 40% fölé (42,6%), ami a gazdasági válság előtti időszakhoz való visszatérést jelenti⁴³.

szabadidő, kultúra: A fiatalok szabadidős tevékenységeire vonatkozóan szintén a nagymintás ifjúságkutatások nyújtanak releváns információforrást. A trendeket tekintve az látszik, hogy 2012-re minden, a kérdőívben felsorolt közösségi hely⁴⁴ látogatásában jelentős csökkentést látunk. A kávézók és kocsmák őrizték vezető helyüket a leggyakrabban látogatott helyek listáján, és a multiplex mozik jelentős visszaesése is egyértelmű. A legnagyobb szerepvesztést a „magaskultúra” szinterei, azon belül is a könyvesboltok és a könyvtárak könyvelhetik el, amely helyekre a fiatalok több mint fele szinte soha nem jár, míg a korábbi évek-

40 Eurostat, ilc.li02

41 Czibere (2014), 58. old.

42 Európai Bizottság, 2016: 2016. évi országjelentés – Magyarország. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_hungary.hu.pdf

43 http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_4.1.html

44 Színház, artmozi, multiplex mozi, könyvtár, komolyzenei koncert, könyvesbolt, múzeum, opera, kávézó, kocsmák, étterem

ben ez az arány mindig kevesebb volt a fiatalok felénél. A tendencia 2016-ban is megfigyelhető volt, emellett érdekes, hogy 2008-hoz képest 2012-re csökkent a szabadidejüket otthon töltők aránya, de így is a fiatalok 76%-a válaszolta, hogy otthon tölti szabadidejét hétvégente, 85% hétköznap. „A 2016-os nagymintás ifjúságkutatás adatai – a korábbi hullámok eredményeihez hasonlóan – azt jelzik, hogy a szabadidő terei alapvetően nem változtak, a fiatalok – tevékenységüket tekintve – továbbra is otthonukban és barátaiknál töltik el leggyakrabban a kötelezettségeik teljesítése után fennmaradt idejüket, legyen szó egy átlagos hétköznapról, vagy hétvégéről.”⁴⁵ Ha mindehhez a településtípus dimenzióját is hozzátesszük, az látszik (a 2012-es adatok vizsgálata esetén), hogy a településhierarchia két szélén vannak a legnagyobb arányban olyanok, akik a felmérés során kérdezett szabadidős közösségi tevékenységek egyikét sem végzik. Ez Budapest esetén elképzelhetően annak tudható be, hogy vannak egyéb lehetőségek⁴⁶, míg a községekben nyilvánvalóan a lehetőségek hiánya magyarázza az inaktivitást. A kultúrafogyasztás terén „a budapestiek – az eddigi nagymintás ifjúságkutatások adataihoz hasonlóan – élen járnak a magas kulturális értéket képviselő fogyasztásban (pl. színház, hangverseny, könyvtár, múzeum, kiállítás), addig a községekben lakó 15–29 évesek művelődési házakba, diszkókba, bálókba, mulatságokra járnak. Ez feltehetően összefügg az intézményi ellátottsággal és az iskolázottsággal is”⁴⁷. A települési környezet szabadidős terekre gyakorolt szerepével részletesebben foglalkozik Balcsók István, Becsei Lilla és Szarvák Tibor tanulmánya⁴⁸, amely a 2012-es adatok elemzésekor egyebek mellett azt állapítja meg, hogy csak a fiatalok harmada rendelkezik olyan törzshellyel, ahol gyakran találkozhat ismerőseivel. A törzshelyek kérdése is egybecseng a kultúrafogyasztás során tapasztaltakkal: a nagyvárosok lakóinak van a legnagyobb arányban több törzshelye, a budapesti fiatalok 77%-ának azonban egyáltalán nincs. „A szabadter, a sportpálya tértípusok alapvetően az egyéb városok és a községek válaszadói körében voltak elterjedtek (33-40%). Szintén ez a két településtípus vezet az ifjúsági házak, művelődési házak említésének terén (30-33%) is. A bevásárlóközpont szinte minden településtípusnál fontos volt. Minden ötödik budapesti válaszadó ezt a teret választotta, de a fogyasztás terei más településtípusoknál is elértek legalább 10 százalékot. A vendéglátóhely választása a megyeszékhelyeken, megyei jogú városokban élők körében volt igen magas (47-50%). A játékkerem, biliárdszalon, diszkó kategóriái elsősorban az egyéb városok és a községek 15-29 éves közösségei által voltak inkább támogatottak.” (77. old.)

45 Bauer B. Pillók P., Ruff T., Szabó A., Szanyi F. E., Székely L.: Magyar Ifjúság Kutatás 2016 – Ezek a mai magyar fiatalok. Új Nemzedék Központ, Budapest, 2016.

46 A funkcionális ekvivalencia hipotézisét, miszerint az internetezés szorítaná ki a közösségi tevékenységeket, az adatok nem látszanak igazolni.

47 Bauer B. Pillók P., Ruff T., Szabó A., Szanyi F. E., Székely L.: Magyar Ifjúság Kutatás 2016 – Ezek a mai magyar fiatalok. Új Nemzedék Központ, Budapest, 2016.

48 Balcsók, I., Becsei, L. és Szarvák, T.: Települési környezet szerepe a fiatalok életében. In: Nagy, Á., Székely, L. (szerk.): Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány, Kutatópont, Budapest, 2014.

digitalitás: A fiatalok közösségi és szabadidős tevékenységeinek kiemelt fontosságú helyszíne az internet, és úgy tűnik, a fiatalok körében letöltési ponthoz ért: 2016-ban a 16-29 éves fiatalok 96%-a legalább hetente internetezett⁴⁹, 92%-a pedig online közösségi oldalakon való részvétellel is használta hozzáférését⁵⁰. (A fiatalok internethasználati trendjeiről az olvasó Rab Árpád: *Az újmédia és a digitális kultúra nemzedéke: virtuális terek, digitalizált hétköznapok* című munkájából tudhat meg többet⁵¹). A nagymintás ifjúságkutatás adataiból az látszik, hogy a kevés kimaradót „idősebb életkor, alacsonyabb iskolai végzettség jellemezte és felülreprezentáltak voltak körükben a községben élők is. Az életmódjukat és „világlátásukat” szemlélve is kedvezőtlenebb helyzetben voltak az átlaghoz képest: többségük nem tanul és nem is dolgozik. Több mint egyharmaduknak nincsenek barátai sem. Kockázati magatartásuk is magasabb az átlagosnál.” (292. old.) Mindazonáltal látható, hogy az internethasználat terén az egyenlőtlenségek legjelentősebb metszete már nem a hozzáférés, hanem a használati szokások és képességek. Ezt már az EU Kids Online 2010-ben végzett adatfelvételének eredményei is illusztrálják, ahol a 11-16 éves internethasználó gyerekek 24%-a nem gondolta úgy, hogy többet tudna az internetről szüleinél⁵², de természetesen a képességek terén is számtalan különbség található a gyerekek (és a fiatalok) körében. A 2012-es nagymintás kutatás eredményei alapján az internetet a városokban élő fiatalok említették legtöbbször (60,1% a megyei jogú városokban, 58,9% a többi városban) mint jellemző szabadidő-eltöltési módot, mind a fővárosi, mind a legkisebb településeken élőknek csak bő fele érzékeli úgy, hogy az internet nagyon gyakori szabadidő-eltöltési mód. A két végponton minden bizonnyal eltérő magyarázat adódik: míg a fővárosiaknak talán több lehetősége van szabadidejük változatos eltöltésére, a községben élők körében a rendszeres hozzáférés alacsonyabb szintje lehetővé teszi a magyarázó tényező⁵³. Az utóbbi idők fontos változása a mobiltelefonon történő internetelés robbanása: 2012-ben „csupán minden második mobilhoz tartozott internet előfizetés, a legfrissebb [2016-os] adatok szerint már az eszközök 70 százalékára igaz ez.”⁵⁴

részvétel: A fiatalok társadalmi-politikai részvétele hosszú ideje központi kérdése az ifjúságkutatásoknak. A nagy sajtóvisszhangot kapott elemzések egy része „új csendes generációról” beszél⁵⁵, míg mások (igaz, az egyetemistákra

49 Eurostat, isoc_ci_ifp_fu

50 Eurostat, isoc_bde15cua

51 Rab, Á.: *Az újmédia és a digitális kultúra nemzedéke: virtuális terek, digitalizált hétköznapok*. In: Nagy, Á., Székely, L.: *Negyedszázad Magyar Ifjúság 2012. Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely – ISZT Alapítvány – Excenter Kutatóközpont – Új Ifjúsági Szemle Alapítvány, Budapest, 2016.*

52 Ithaka (2012): *EU Kids Online, a magyarországi kutatás eredményei*. Ithaka – NMHH, 2012, Budapest, http://ithaka.hu/wp-content/uploads/2012/07/ITHAKA_EU_KIDS_Magyar_Jelent%C3%A9s_NMHH_Final_1.2.pdf

53 Az adatok forrása a Magyar Ifjúság 2012 adatbázisa

54 Bauer B. Pillók P., Ruff T., Szabó A., Szanyi F. E., Székely L.: *Magyar Ifjúság Kutatás 2016 – Ezek a mai magyar fiatalok. Új Nemzedék Központ, Budapest, 2016.*

55 Székely, L.: *Az új csendes generáció*. In: Nagy, Á., Székely, L. (szerk.): *Másodkézből – Magyar*

vonatkoztatva) „aktív fiatalokról” szólnak⁵⁶. Hogy mely nézőpontot fogadjuk el, az megközelítés kérdése, az azonban bizonyos, hogy a részvétel formális keretei, főleg, ha direkt politikai relevanciával bírnak, csöppet sem vonzóak a fiatalok számára. A témában összegző irodalomként Oross Dániel disszertációja emelhető ki, amely a települési ifjúsági munka iránt érdeklődőknek azért is érdekes lehet, mert a nagymintás kutatások másodelemzésén túl a Mórahalmi kistérségben végzett kutatással a részvétel ösztönzésének egy jó gyakorlatát is bemutatja. Vizsgálatai során egyebek mellett azt találta, hogy „azokon a településeken, ahol ifjúsági érdekképviselői szervezetek találhatóak, és a közigazgatás intézményesített, rendszeres kapcsolatban áll a fiatalokkal, a településen élő fiatalok politikai érdeklődése (2,65) és politikai részvétele (a választáson való részvételt tekintve (25%)) magasabb az országos átlagnál (1,8 illetve 23%)” (203. old.). Oross kutatása azt is igazolta, hogy a helyi közügyekbe való beleszólás lehetőségének percepciója olyan településen élők körében jelenik meg, ahol ifjúsági önkormányzat működik. A politikai részvételre vonatkozó legfrissebb hozzáférhető adatsor egy 2016-os kutatás, amely a 15-35 éves korosztályt vizsgálta, és azt találta, hogy nagyon kevesen érdeklődők, nagyon sokan viszont kifejezetten elutasítók a politikával kapcsolatban. Az adatok szerint a politika az „idősebb” és jobb módú fiatalokra jellemzőbb, azaz feltételezhető, hogy inkább urbánus jelenség. Sokat mondó eredmény, hogy az „individuális értékekhez képest a közösséget érintő ügyek másodlagosak a magyar fiatalok számára. Bár a másoknak való segítségnyújtást, valamint az általános társadalmi jólétet és társadalmi egyenlőséget viszonylag magas arányban tartják fontosnak – előbbit négyötödük, utóbbi kettőt háromnegyedük –, a helyi közösség életében való szerepvállalás és a társadalomhoz való hozzájárulás már kevesebb mint felük számára fontos.”⁵⁷

LEGGYAKORIBB PROBLÉMÁK

A települési ifjúsági munka kereteinek megismeréséhez fontos a fiatalok problématerképét is ismerni. „2016-ban a 15–29 évesek generációjuk legégetőbb problémáit az anyagi nehézségekben, a létbizonytalanságban, elszegényedésben látják. A saját anyagi helyzetüket ugyanakkor a 2012-es adatokhoz képest jóval kedvezőbbnek ítélik”⁵⁸. A 2016-os kutatás gyorsjelentésének tanúsága szerint a munkanélküliséget jóval kisebb arányban érzékeli problémának a fiatalok köre (12% a korábbi 25%-hoz képest), a jövő kiszámíthatatlansága azonban a fiatalok 37%-a szerint probléma.

Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány, Kutatópont, Budapest, 2014.

56 Az egyetemisták és főiskolások politikai attitűdjeit vizsgáló kutatócsoport neve Aktív fiatalok, ld. <http://www.aktivfiatalok.hu/rolunk>

57 Kadlót, T.: Az Y-generáció politikai értékrendje Magyarországon és a régióban – A Millennial Dialogue nemzetközi ifjúságkutatás magyar eredményei regionális összehasonlításban, Policy Solutions, Budapest, 2016.

58 Bauer B. Pillók P., Ruff T., Szabó A., Szanyi F. E., Székely L.: Magyar Ifjúság Kutatás 2016 – Ezek a mai magyar fiatalok. Új Nemzedék Központ, Budapest, 2016.

A problémák településtípus szerinti áttekintéséhez a 2012-es kutatás adatait kell segítségül hívnunk⁵⁹:

Településtípus	Leggyakoribb problémák					összesen
	kilátástalan, bizonytalan jövő	munkanélküliség	céltalanság, nem tudják mit akarnak	létbizonytalanság	egyéb problémák	
Budapest	17	14	14	14	14	100
Megyeszékhely	16	12	12	12	12	100
Megyei jogú város	31	22	22	22	22	100
Egyéb város	16	16	16	16	16	100
Falu/község	17	16	16	16	16	100

Mint az a fenti táblázaton is látszik, amely a 2012-es ifjúságkutatás adatait ismerteti, „a létbizonytalanság érzete a megyei jogú városokban érte el a legmagasabb értéket, a kilátástalan jövőtől leginkább a városban élők tartanak, míg a községekben élők számára a munkanélküliség jelenti a legnagyobb problémát. A településtípusok közötti különbséget tekintve fontos, hogy a bűnözés problémáját a Budapesten élők említették a legmagasabb arányban (8 százalék). Lakóhely szerinti regionális bontásban szignifikáns különbségek mutathatók ki a munkanélküliség megítélésében: kiugróan magas, 17-20 százalékos arányt ért el a probléma említése Közép-Magyarországon, Észak-Magyarországon, a Dél-Dunántúlon valamint az észak-alföldi régióban, miközben a többi területen ez az arány csupán 7 százalék. A pénztelenség mint probléma a közép-magyarországi régióban és az észak-alföldi régióban ért el kiugróan magas értéket (7 százalék). A kilátástalan jövőt mint problémát a nyugat-magyarországi régióban és a dél-dunántúli régióban említették kimagaslóan nagy arányban (19 százalék).”⁶⁰

59 A táblázat forrása: Czibere, I.: Települési és regionális egyenlőtlenségek a 18-29 éves ifjúsági korosztály körében: munkaerőpiac – jövőtervezés – érvényesülés. In: Nagy, Á., Székely, L. (szerk.): Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány, Kutatópont, Budapest, 2014.

60 Oross, D.: Társadalmi közérzet, politikához való viszony, in.: Székely, L. (szerk.): Magyar Ifjúság 2012- tanulmánykötet, Kutatópont, Budapest, 2013.

— összefoglaló

A fejezetben igyekeztünk néhány tendenciát bemutatni a fiatalok helyzetével kapcsolatban, azonban természetesen a települési ifjúsági munkához az adott településen élő vagy megforduló fiatalok igényeinek és lehetőségeinek ismerete szükséges. A fentiekben néhány általunk fontosnak vélt példán illusztráltuk egy ilyen elemzés lehetőségét, azonban nyilvánvaló, hogy a helyben releváns szempontokat csak az adott környezetben lehet igazán felderíteni. Ezzel együtt a fejezetben azt is próbáltuk jelezni, hogy semmiképpen sem szerencsés a fiatalokra homogén csoportként tekinteni, érdemes a legkülönbébb egyenlőtlenségi dimenziókat és csoportképző tényezőket figyelembe venni az igények feltérképezése során.

**A TELEPÜL
IFJÚSÁGI M
MEGJELEN
TERÜLETEI**

ÉSI

MUNKA

ÉSI

I

II.

— bevezető

A fejezetünk célja a települési ifjúsági munka jelentésének és megvalósulásának értelmezése. Az első fejezetben felvázoltuk a fiatalok helyzetét, és érintettük a vonatkozó szakpolitikákat, helyi szintű kereteket. Itt pedig igyekszünk mindezeket tartalommal feltölteni és a települési ifjúsági munka kereteire fókuszálni.

— a települési ifjúsági munka meghatározása

A települési ifjúsági munkáról beszélvén itt az ideje végre tisztázni, mit is jelent annak fogalma. Az első felmerülő kérdés a megfogalmazáshoz kapcsolódik, a helyi vagy települési ifjúsági munka fogalmát ugyanis gyakran felcserélhetően használják, azonban itt az alkalom a megfogalmazás tisztázására. A tágabb fogalom a helyi ifjúsági munka, ez ugyanis nemcsak településre (illetve fővárosi kerületre), hanem kistérségekre is vonatkozhat, sőt az egykor létezett Mobilitás ma is létező honlapján a megyében végzett ifjúsági munkát is idesorolják¹, mi azonban elsősorban a települési, kistérségi szintre koncentrálunk. Ez a különbségtétel egyébként főleg a stratégiai tervezés szempontjából fontos, kistérségek esetén ugyanis a stratégiaalkotásnak általában nincs sok értelme, érdemes olyankor a térségi központokat is bevonni a gondolkodásba/tervezésbe, programozásba².

Noha kiadványunk témája a települési ifjúsági munka, mindaddig kikerültük az ifjúsági munka meghatározását. Ez nem véletlen, hiszen számos megközelítése létezik, amelyek kultúrkörönként és történeti meghatározottság alapján különbözhetnek. Ráadásul, ahogy Wootsch Péter szellemesen megjegyzi, „az ifjúsági munka meghatározására nem a fiataloknak, hanem sokkal inkább a velük foglalkozóknak van szükségük”³. Lássuk tehát, milyen fogalmi háló kapcsolódik az ifjúsági munka alapvető megközelítéseéhez:

A nonformális tanulás az oktatási rendszer melletti, szervezett, facilitált, a benne részt vevők fejlődését eredményező tevékenységeket foglalja magában,⁴ míg az informális tanulásra a nem szervezett, nem instruktorok által koordinált tanulás

1 http://www.mobilitas.hu/dariszi/helyi_ifjusagi_munka/index.html

2 Beke, M.: A helyi, települési ifjúsági munka lehetőségei és tervezése – Alapvető szempontok, módszerek, kihagyhatatlan tartalmi elemek. HROD, Kecskemét, 2007.

3 Wootsch, P.: Otthonosan itthon: települési ifjúsági munka - az otthonosság megközelítései, Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Budapest, 2009.

4 <http://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/glossary#nonformal-learning>.

jellemző, amely a hétköznapi élet színterein megy végbe és eredményeit ritkán rögzítik és ismerik el formálisan. Például formális keretek között zajlik általában egy-egy tanóra, nonformális módszereket alkalmazhatnak az ifjúsági klubokban, az iskolán kívüli képzésekben, míg az informális tanulásra bármilyen hétköznapi példa hozható (például: az idegen nyelvű filmek feliratos nézése). A non- és informális szférát alapvetően az egyéni elköteleződés és az önkéntes részvétel jellemzi. A nonformális tanulás egyik tipikus eleme az önkéntesség, amely (az EU definíciója szerint)

„a bármilyen formában végzett, formális, nem formális vagy informális önkéntes tevékenységekre vonatkozik, amelyeket az egyén szabad akaratából, egyéni választása és motivációja alapján, a pénzügyi haszonszerzés szándéka nélkül végez”.⁵

A minél szélesebb látókör érdekében érdemes az önkéntesség egy hazai definícióját is megismerni:

„Az önkéntesség olyan tevékenység, melyet egyénileg vagy csoportosan, rendszeresen vagy alkalmanként, belföldön vagy külföldön a közös jó érdekében személyes akaratból végeznek anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Az önkéntes tevékenység közvetlen anyagi haszonnal nem jár annak végzője számára, továbbá az önkéntes nem helyettesíti a fizetett munkaerőt. Az önkéntes nem elsősorban saját családjának segít, munkálkodása hozzáadott értékként jelenik meg a fogadó szervezet életében. A tevékenység megvalósulhat non-profit, civil szervezet, vagy állami intézmény-, ritkább esetben for-profit szervezet (cégek, vállalkozások) keretein belül. Előnye, hogy elősegíti a társadalmi beilleszkedést, hozzájárul a szegénység, a kirekesztődés csökkentéséhez és a teljes foglalkoztatottsághoz. Az önkéntesség segít környezetünk és közösségünk jobbá tételében.”⁶

5 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32010D0037>.

6 <http://onkentes.hu/cikkek/mi-az-az-oenkentesseg>

Az önkéntesség hazai megjelenésére később még visszatérünk, előbb azonban lássuk az ifjúsági munka meghatározását. Ennek hivatalos, az Európai Unió által meghatározott definíciója hasonlóan tág, mint az önkéntességé. Az ifjúsági munka eszerint

„A fiatalok által, a fiatalokkal és a fiatalokért végzett társadalmi, kulturális, oktatási és politikai tevékenységek széles körét foglalja magában. E tevékenységek egyre inkább kiterjednek a sportra és a fiataloknak nyújtott szolgáltatásokra is.”⁷

Az Európai Bizottság 2015-ös, ifjúsági munkáról szóló kiadványa pedig az alábbi munkadefiníciót határozza meg: „Fiatalokat célzó cselekvések olyan tevékenységek terén, melyekben önként vesznek részt, és a személyes és társas fejlődésüket szolgálják, nonformális és informális tanulási folyamatokon keresztül”⁸

A magyar helyzetet értelmezendő meg kell említeni az ifjúságsegítés fogalmát, ugyanis az ifjúsági munkával foglalkozók képzésének és foglalkoztatásának sokáig ez volt a keretrendszere, és részben ma is ez. Ami átalakulást jelent, az a képzés szintjét illeti, s ezzel a megnevezések is változhatnak. 2017-től kezdődően ugyanis a korábban felsőoktatási szakképzésként működő rendszer BA szintűvé transzformálódik, s a közösség-szervező alapszak egyik szakiránya lesz, a megszerezhető végzettség pedig „ifjúsági közösség-szervező” címet ad a diplomájukat majd átvevő, szerencsés szakembereknek.

⁷ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:42010Y1204\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:42010Y1204(01)).

⁸ Európai Bizottság (2015): Quality Youth Work – A common framework for the further development of youth work, <http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/quality-youth-work-en.pdf> 12. old.

Az ifjúsági munka feladatait Wootsch Péter a következőképpen foglalja össze:

- „az ifjúsági munka a fiatalokkal és a fiatalok érdekében dolgozik; célja a fiatalok társadalom-tanulási (szocializációs) folyamatának segítése annak érdekében, hogy képesek legyenek az életüket maguk formálni (felkészülni a felelős felnőtt életükre),
- az ifjúsági munka a nem-formális és az informális tanulási folyamatokkal dolgozik, alapvetően az iskolarendszeren kívül fejt ki hatásait,
- az ifjúsági munka szociális, szabadidős-kulturális, oktatási tevékenységek sokasága, magában foglalja az egyéni fejlesztést, tanácsadást, segítséget, a csoport- és közösség(szervező) i tevékenységeket, rendezvények és események szervezését,
- az ifjúsági munka hagyományos tartalmai: a fiatalok társadalmi részvételének, aktív és felelős polgárrá válásának támogatása-segítése, illetve a saját élményű tanulási folyamatok szervezése a fiatalok életében,
- az ifjúsági munka általános célcsoportja minden fiatal – de különösen a fiataloknak azon csoportjai, akiknek kiemelt segítségre van szükségük (e szempontból az ifjúsági munka a szociális-ellátó rendszerek kiegészítője),
- az ifjúsági munka foglalkozik a munkanélküliség miatt hátrányos helyzetben lévők, a szociálisan hátrányos helyzetű családokban, vagy a család nélkül felnövekvők, az iskolarendszertől kihullottak, a bevándorlók és menedékkérők, a különböző kisebbségi csoportokhoz tartozó fiatalok problémáinak megoldásával, e fiatalok segítségével és társadalmi integrációjával,
- az ifjúsági munkának egyes európai országokban országosan kiépült és intézményes rendszere van, amely ifjúságpolitikára mint szakpolitikára és annak keretei között megalkotott önálló szabályokra (beleértve a foglalkoztatási sztederdekét is), pénzügyi forrásokra, szabályozott együttműködésekre épül – más országokban az ifjúsági munka alapvetően az önként vállalt társadalmi tevékenységek körében értelmezhető, ahol intézményes rendszer nem alakult ki, és a tevékenységek fő hordozói a civil szervezetek, az elkötelezett személyek és a természetes szövetségek közöttük (a munkát alapvetően a társadalmi kihívások és az adott feladatok elvégzésének követelményei »szabályozzák«)⁹.

A települési ifjúsági munka konkrét megvalósulásait jól ismerjük: közösségi terek, klubok, ifjúsági programok, fesztiválok stb. Ezen túlmenően azonban a települési ifjúsági munkának az annak keretet adó helyi rendeletek, szabályzatok is a részét képezik. Ezeknek eredményei érezhetőek a gyakorlatban, így fontos leszögezni, hogy nélkülük kevésbé szervezett és rendszerezett összkép alakulhat ki. (A települési ifjúsági munka gyakorlatáról a következő fejezetben írunk bővebben.)

9 Wootsch, P.: Otthonosan itthon: települési ifjúsági munka - az otthonosság megközelítése, Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Budapest, 2009.

Meg kell említeni, hogy egy másik értelmezés szerint a „helyi ifjúsági munka összetett tevékenység, gyakorlatilag a korosztályal való közvetlen foglalkozás valamennyi formáját tartalmazza”¹⁰ Egyrészt tehát léteznek a tevékenységnek irányt és keretet adó helyi rendeletek, koncepciók, stratégiák (stb.), valamint ezek megvalósítására és „kiszolgálására” létrejövő gyakorlati elemek: terek, programok, szolgáltatások.

A települési ifjúsági munkát mindezek alapján tehát olyan – önkormányzati, egyházi vagy civil, kivételes esetben iskolai keretek közötti – tevékenységként értelmezhetjük, amelynek célja, hogy a fiatalok a társadalom jól funkcionáló, érdekeiket érvényesíteni tudó tagjaivá váljanak, és a közösségi szolidaritás értékeit szem előtt tartásuk. Mindezt non- és informális módszerekkel, főképp a szabadidős tevékenységek szférájában érik el a megfelelő szakmai és intézményi környezet, stratégiai tervezés keretei között.

— digitális ifjúsági munka¹¹

Az első fejezetben láthattuk, hogy az ifjúsági korosztály egyik legjelentősebb terévé válnak az online közösségi terek: az internet mobilforradalmának köszönhetően (azaz annak, hogy közösségi háló már a zsebedben hordhatod) a fiatalok nagyon nagy része nem pusztán jelen van online, hanem „always on”, azaz folyamatosan elérhető.

Itt egy rövid kitérőt érdemes tennünk, ugyanis a fejezet szerzőjének tapasztalatai szerint sok fiatalokkal foglalkozó szakember igen negatívan közelíti meg az online jelenlét következményeit. Természetesen ezen álláspontokban is van igazság, azonban az úgynevezett kiberpszichizmus szépen illeszkedik a technológiai fejlődést kísérő időről időre előbukkanó morális pánikok logikájába. Terjedelmi korlátaink miatt megkíméljük az olvasót Platón írásbeliségről alkotott lesújtó véleményétől¹², inkább arra hívjuk fel a figyelmet, hogy miként az írásbeliség, a könyvnyomtatás vagy a telegráf, úgy az internet sem tett minket kevésbé emberivé. A jelenség egy neves kutatója, Zeynep Tufekci¹³, amellelt érvel, hogy ezen érvek javarészt félreértéseken alapulnak, például azon, hogy a kezdeti időkben csak egy szűk csoport (fiatal, jómódú, jellemzően fiúk) volt kifejezetten aktív, akik valóban terepet találhattak az identitásukkal való kí-

10 Nagy, Á. et al: Ifjúságügy. ISZT Alapítvány, Enigma 2001. Kiadó, Székesfehérvár, 2014.

11 A magyar szaknyelvben a virtuális ifjúsági munka kifejezése tűnik elterjedtebbnek, azonban a nemzetközi szaknyelvi tendenciák és amiatt, hogy a virtualitást, igen szerencsétlenül, gyakran a „valósággal” való szembeállítás kapcsán említik (amely természetesen helytelen, hiszen az online terek is társas valóság részei), jobbnak látjuk a digitális ifjúsági munka kifejezését használni.

12 Thomas, A. Sz.: Az írásbeliség kritikája Phaidroszban, in.: Hogyan olvassunk Platón? Budapest, Atlantisz, 2000.

13 ld. Zeynep, T.: We were always human, in.: Human No More: Digital Subjectivities, Unhuman Subjects and the end of Anthropology, UniPress of Colorado, 2012.

sérlevezésre, az anonimitásban rejlő lehetőségek kihasználására. Manapság azonban az internethasználók nem különböznek jelentősen a teljes populációtól, az online lét veszélyei pedig egyre kevésbé az anonimitásból, egyre inkább a személyes adatok nem tudatosított, óvatlan kiadásából fakad. Ahogyan a téma egy jeles szakértője, a nevét szándékosan kis kezdőbetűkkel jegyző danah boyd frappánsan megfogalmazta, az internet ma már „public by default, private by effort”, azaz alapesetben nyilvános, csak erőfeszítések (és ismeretek, tehetség hozzá) révén válik priváttá¹⁴. Az a nézet, hogy az internet elidegenítené az embereket, a morális pánikon túl minden bizonnyal téves oksági tulajdonítás eredménye is, hiszen a nyugati országok (itt most Magyarországot is beleértve) szociológiai adatfelvételei mind cáfolják a funkcionális ekvivalencia tézisé, azaz azt, hogy az online tevékenységek a szemtől szembeniek rovására lennének¹⁵. Ehelyett sokkal inkább a modern élet egyéb tendenciái (a kapitalizmus kiszámíthatatlanságai, a televízió térhódítása, amely a közösségi időtöltések ellen hat, és a szuburbanizáció – mindaz, amit Michael Sandel, a híres morálfilozófus piactársadalomnak hív)¹⁶ izolálják a társadalmat¹⁷, amellyel szemben az online kapcsolattartás inkább ellenhatásként lép fel. Sokat lehet emellett olvasni az online közösségi lét negatív pszichológiai hatásairól. Miközben nyilvánvaló, hogy a túlzott függés nem szerencsés, az is jól látszik, hogy az ezzel kapcsolatos népszerű tudományos cikkek ugyancsak figyelmen kívül hagyják az okság kérdéseit, például a sokat emlegetett narcizmus kapcsán, amely esetben valószínűbb, hogy az eleve narcisztikusabbak használják aktívabban ilyen célokra a közösségi médiát¹⁸. Mindez persze, hogy a túlzott kiberoptimizmus oldalára se billenjünk, közel sem jelenti azt, hogy az online aktivitásban ne lennének veszélyek. Ezekre azonban természetesen nem a jelenlét korlátozása a válasz, hanem a megfelelő ismeretekkel, készségekkel való felruházás. A személyes adatok reflektálatlan kiadása, a cyberbullying (azaz az online zaklatás, amelybe a kiközösítéstől kezdve a szexuális zaklatásig számos tevékenység tartozik) számos és nagyon komoly veszélyt jelent a fiatalok számára, amelyek terén a veszélyhelyzetek körét növelte az internet térhódítása. A digitális ifjúsági munkának tehát mindezen tendenciákra is tekintettel kell lennie.

14 <http://iris.virginia.edu/2014/04/danah-boyd-talks-teen-privacy-on-social-media-at-u-v-hosted-national-conference/>

15 ld. Csüllög, K.: Időtöltés online és offline, Jel-Kép, 2012/4.

16 ld.: Michel, J. S.: What Money Can't Buy, The moral limits of market, Farrar, Straus and Giroux, New York, 2013.

17 ld. <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2012/04/social-medias-small-positive-role-in-human-relationships/256346/>

18 <https://www.psychologytoday.com/blog/close-encounters/201408/is-facebook-really-turining-us-narcissists>

A digitális ifjúsági munka céljai természetesen gyakran átfedőek lehetnek a hagyományosával, ilyen esetekben (nem meglepő módon) a megvalósítás módja, a kommunikációs csatornák különbözősége jelenti a sajátosságát. A digitális médiát és technológiát alapvetően három szinten lehet az ifjúsági munka céljaihoz kapcsolni¹⁹:

1. Mint médium

A digitális ifjúsági munka talán leggyakoribb (mert legkönnyebb) megjelenési módja az internet médiumként való felhasználása, főképp az információk terjesztésére (Székely Levente ezt passzív viszonyulásnak nevezi). A hétköznapi és a tudományos tapasztalat is azt mutatja, hogy a fiatalok egyre inkább online felületeken érhetők el, vagyis bizonyára általában sokkal többre megyünk egy Facebook-esemény meghirdetésével a sikeres kommunikációhoz, mint az iskola üzenőfalán való hirdetéssel.

2. Mint tevékenység

A digitális ifjúsági munka valódi újdonsága az interaktivitásban rejlik. Ennek „eszközei tehát leginkább az interaktív megoldások lehetnek, ahol a szakember és a fiatalok egy kvázi közösség részeként folytathatnak interakciókat egymással.”²⁰ Az ifjúsági munka számos lehetőséggel bővül, ha digitális környezetben tekintünk rá. Az online játékok is nyújthatnak keretet tanácsadási tevékenységnek, non- és informális tanulásnak, de például a GPS-alapú tevékenységekkel a digitális technológia offline térben is használható, hát még ha a kiterjesztett valóságban rejlő lehetőségekre gondolunk, amelyek csak mostanság nyílnak ki igazán. Ezzel együtt is a települési ifjúsági munkával való kapcsolódási pontokat minden bizonnyal a helyi részvételt ösztönző tevékenységekben kell keresni, és ennek lehetőségeit lehet érdemes megteremteni és ösztönözni.

3. Mint tartalom

A digitális ifjúsági munka az ifjúsági munka tartalmaként is megjelenhet, ha például a programozás elsajátítását célzó tevékenységekre gondolunk, de talán ennél is fontosabb cél lehet a digitális írástudás fejlesztése és az online tartalmakkal kapcsolatos kritikai attitűd megteremtése.

Fontos jelezni, hogy ezzel együtt a digitális ifjúsági munka céljai nem feltétlenül egyeznek meg teljesen a hagyományosával, ugyanis az online közeg az online aktivitásra való ösztönzés terepe is lehet²¹. Ehhez persze azt is hozzá kell tenni, hogy nem árt, ha az online részvétel lehetőségei adottak, és a döntéshozók szintjén valóban figyelembe is veszik mindezt. Szintén nagyon fontos, hogy (amint azt Székely Levente megjegyzi), a fiatalok „always on” létéhez az ifjúsági

19 <https://www.verke.org/material/what-is-digital-youth-work/?lang=en>

20 Székely, L.: Virtuális ifjúsági munka, Kecskeméti Főiskola TKF, Kecskemét, 2012.

21 Székely, L.: Virtuális ifjúsági munka, Kecskeméti Főiskola TKF, Kecskemét, 2012.

munkásnak is alkalmazkodnia kell, és valós időben szerencsés reagálni az esetleges megkeresésekre. Az is elengedhetetlen, hogy az online kapcsolattartás logikáját is magáévá tegye a szakember (is), azaz hálózatokban gondolkodjon, ne hagyományos interakciókban. „A hálózat (önkéntes és öngerjesztő) tudásmegosztást, közösséget, reakciókat jelent. Az ifjúsági munka akkor sikeres, ha nem top-down megoldásokat erőltet, hanem bottom-up hálózatokat hoz létre.”²² Ki kell azt is emelni, hogy az internet nem önmagában vonzó. Ha a települési ifjúsági munka keretei között gondolkodunk, és a helyi részvétel ösztönzése a célunk, mindenképpen energiát kell fektetni abba, hogy a kínált lehetőségek a fiatalok számára vonzóak legyenek. Ehhez – már a passzív információátadás esetében is – sok gyakorlati tanács figyelembe vétele javallott, ezeket jól összegzi Székely Levente az idézett kiadványban. Mi három szempontot emelünk ki, ami különösen releváns lehet a települési ifjúsági munka szempontjából:

— a fiatalokat célzó információk és lehetőségek érjenek is el hozzájuk

Világosan, érthetően kommunikált üzenetekre és jól megközelíthetőségre van szükség.

Az elérhetőség egy másik eleme a megtalálhatóság. Ne egy rejtett menüpont legyen az ifjúsági részvétel az önkormányzati honlapon, hanem jól kommunikált, könnyen megtalálható elem.

— a tartalom mellett a forma is legyen vonzó

Sajnos a célcsoport elérésének fontos eleme az információ adekvátságán túl annak megjelenítése is. Lehetőség szerint érdemes erőforrásokat irányítani a vizuális megjelenés vonzóvá tételére is.

Ennek nagyon fontos eleme, hogy az információk mobilról is könnyen hozzáférhetők legyenek. A fontosabb közösségi oldalak erre automatikusan képesek, de ha például az önkormányzat honlapjára szeretnénk irányítani a fiatalokat, érdemes azt mobilos hozzáférésre is optimalizálni.

— az ifjúsági munkás legyen aktív és reszponzív

Az elkötelezettség megszerzésén túl tudjuk, hogy annak fenntartása sem egyszerű, főként online környezetben. Éppen ezért elengedhetetlenül fontos, hogy a célcsoport időről időre meggyőződjön róla, valós és érdemi tevékenység zajlik. Másrészt azonban a túl gyakori kapcsolattartás is visszaüthet, ha túl sok, és adott esetben kevésbé releváns információval bombázzuk célcsoportunkat.

22 Székely, L.: Virtuális ifjúsági munka, Kecskeméti Főiskola TKF, Kecskemét, 2012.

— megjelenési területek

A továbbiakban néhány fő szakpolitikai szintet tekintünk át, amelyekkel a települési ifjúsági munkának fontos metszetei vannak, akár mert explicit együttműködési lehetőségekről beszélhetünk, akár mert a fiatalok életére nézve fontos kereteket jelentenek, így az ifjúsági munkásnak nem árt tisztában lenni a keretrendszerrel. Továbbra is inkább az Olvasó orientálása a célunk, mint mindenre kiterjedő informálás.

OKTATÁSÜGY

Korábban már jeleztük, hogy a köznevelés intézményrendszere számos szempontból problematikus, esélykiegyenlítő szerepének nem tud eleget tenni. Közhely, de mégis minden esetben megemlítendő a gyerekek/ fiatalok szélsőséges iskolai túlterheltsége, amit nemhogy enyhített volna az egész napos iskola 2011-ben bevezetett rendszere, de talán fokozott is. Amint azt kritikusan megjegyzi egy 2015-ös tanulmány: „Fokozza a nehézséget, hogy a pedagógustársadalom nagy része a hagyományos, frontális, tanárközpontú oktatási formát preferálja. Az oktatásban alkalmazható munkaformák, módszerek, eszközök, tanóra-szervezési formák széles választékával relatívan kevesen élnek a köznevelésben.”²³ Pedig az egész napos iskola ideális keretrendszert teremthetne a nemformális módszerek erőteljesebb integrálására, ezt az OFI által kidolgozott pedagógiai koncepció is az öt pillér egyikeként említi, tanulási tevékenységek címszóval. Eszerint az „egész napos iskola koncepciója szerint a tanulás színterére az iskolán kívül kiterjed térben és időben mindazokra a valóságos és virtuális terekre, amelyekkel a tanuló kapcsolatba kerül(het). Az egész napos iskola célja ezért az, hogy a tanulót felkészítse a tanórán kívüli tanulási formák megismerésére és alkalmazására, amelyekre a kezdeményezés az oktatási folyamatból indul el”²⁴. Látható, hogy mind az iskola, mind az ifjúsági munka ügye számára fontos lenne az együttműködés, amely ráadásul még elvileg el is képzelhető a

23 Bollók, Gy., Seregélyesné P. Szabó, I., Stelczné Kurucz, É.: Az egész napos iskola margójára. Iskolakultúra 2015/5-6, Budapest, 2015.

24 OFI: Pedagógiai koncepció – Az egész napos iskola nevelési oktatási programjának pedagógiai koncepciója, 2015.

jelenlegi keretek között, az ifjúsági munka ezen esetben minden bizonnyal leginkább az esélykiegyenlítés terepe lehetne. A hozzáférhető adatok azt mutatják, hogy a délutáni tevékenységek, főleg a felsősök körében, kevesek számára nyújtanak vonzó alternatívát (2013-ban az „alsósok 17 százaléka a hét minden napjára, 10 százaléuk pedig a hét egyes napjaira kért felmentést a 16 óra előtti foglalkozások alól. Felső tagozaton a minden napra felmentést kérők aránya 57 százalékos, a hét egyes napjaira kérőké 13 százalékos”²⁵).

A köznevelés rendszerében lévő fiatalok állami megközelítése az utóbbi időben a büntető jellegre összpontosult, ennek jó példája az iskolarendőr intézménye. „Az iskolarendőr feladatai jogszabályban nem meghatározottak, ebből adódóan a szabálysértési hatóság vagy az ügyészség elé állíthatja a társadalomra veszélyes, például köpködő, káromkodó vagy verekedő tanulót. Az iskola igazgatójának jeleznie kell a gyermekvédelmi hatóságnál, ha a jogszabályban meghatározottnál igazolatlanul többet mulaszt a tanköteles tanuló. Ilyen jelzési kötelezettsége korábban is volt az iskola igazgatójának. Jelzése alapján meghatározott igazolatlan mulasztás elérése esetén szabálysértési eljárás indult a szülővel szemben. Az új rendelkezések azonban lehetővé teszik a családi pótlék helyébe lépő iskoláztatási támogatás megvonását a szülőtől és gyermekétől.”²⁶

Örömtelnek tűnő változás azonban, hogy 2018-tól a gyerekjóléti központokban kötelező lesz szociális segítő alkalmazása, illetve visszatér az iskolai szociális munka²⁷, főleg az esélykiegyenlítés céljával. Az ifjúsági munkához talán a leginkább az iskolai szociális munka „külső” modellje kapcsolható, amelyre Máté Zsolt egy korábbi ferencvárosi példát hoz, melyben a szociális munkás tevékenységébe „pusztán heti rendszerességű iskolai ügyelet tartása tartozott bele, ami miatt a diákokkal való munka háttérbe szorult. Az egyéni esetkezelés kisebb aránya mellett inkább csoportfoglalkozások, klubtevékenységek, táboroztatás, játszóház szervezése, illetve korrepetálás tartozott a feladatába. Ezenkívül a családokkal végzett szociális munka keretében anyagi, természetbeni támogatás nyújtására, segítyezésre is lehetőségük volt.”²⁸

Érdemes lehet tehát az iskolai szociális munka újfent kialakuló rendszerébe az ifjúsági munka elemeit is integrálni, és az esélykiegyenlítő szerepen túl, illetve azzal összhangban a fiatalok részvételét is ösztönözni ennek mentén.

25 http://eduline.hu/kozoktatasi/2013/10/18/16.oraig_kotelezo_iskola_tizbol_hat_felsos...8UMI36

26 Ferge, Zs., Darvas, Á. (szerk.) Civil jelentés a gyerekesélyekről 2012-2013, Budapest, 2014.

27 <http://www.origo.hu/itthon/20161007-szocialis-segito-iskola-ovoda-gyermekvedelem.html>

28 Máté, Zs.: Iskolai szociális munka 2015. Esély, 2015/4, Budapest, 2015.

ÖNKÉNTESÉG

Az ifjúsági részvétel és az ifjúsági munka egy másik nagyon fontos metszete az önkéntességet foglalja magában. A fiatalok társadalmi felelősségvállalása és közösségi szolidaritása rengeteget fejlődhet, ha az önkéntes tevékenységek vonzó és értelmes rendszere áll rendelkezésre. A magyar közpolitika igen ambivalensen áll a fiatalok önkéntességéhez. Egyrészt a fiatalok önkéntessége igen halványan sejlik csak fel a stratégiai-törvényi keretekben. Az önkéntes törvény²⁹ nem definiálja az ifjúsági önkéntességet, általános definíciója a következő: a „társadalom tagjainak szolidaritásán alapuló, az állampolgárok öntevékenységet kifejező, a személyeknek és közösségeiknek más vagy mások javára ellenszolgáltatás nélkül végzett önkéntes tevékenység”. A 2012-es Nemzeti Önkéntes Stratégia már részletesebb meghatározással él, eszerint: „Az önkéntesség olyan tevékenység, amelyet a személy szabad akaratából, egyéni választása és motivációja alapján, a pénzügyi haszonszerzés szándéka nélkül végez más személy, személyek vagy a közösség javát szolgálva. Sajátos értéket hordoz magában, amely megkülönbözteti a fizetett munkától. Önmagában jó és értékes, egy mód, mellyel képessé tehetjük a társadalom tagjait, hogy aktív szerepet vállaljanak mind tágabb földrajzi, mind szűkebb érdekközösségekben, mely egyidejűleg hasznos a támogatásra szorulóknak és az önkéntes munkát végzőknek is. Az önkéntesség az egyik eszköze az esélyegyenlőség fejlesztésének, hozzájárul a szegénység, a kirekesztődés csökkentéséhez és a foglalkoztatottság növeléséhez, segíthet a munkanélküliek munkaerőpiacra történő visszatéréséhez, de nem helyettesítheti a fizetett munkaerőt. (...) önkéntes tevékenységvégezés olyan humán erőforrás, amely egyrészt hozzájárul társadalmunk erkölcsi, szociális, kulturális fejlődéséhez, másrészt a gazdaság – nemzeti jövedelemben mérhető – erősödéséhez.”³⁰

Ezzel együtt az önkéntes stratégia sem utal hangsúlyosan a fiatalok önkéntességére. Noha a célcsoportok között több helyen említésre kerülnek a fiatalok, elvárt eredmények terén csak a 2020-as eredményességi mutatók körében van utalás: a 18-26 éves korosztály önkéntes tevékenységben való részvételét 25%-kal kívánják addigra növelni. Van honnan, ugyanis a „35 év alatti korcsoportoknál az önkéntesség az átlagosnál továbbra is alacsonyabb [2014-ben], 24,6 és 33,8% között van. Ennek az egyik fő oka, hogy a tanulás melletti, a tanulmányokat közvetlenül követő önkéntesség hazánkban még nem igazán elterjedt, nincsenek komoly múltra visszatekintő hagyományai. További magyarázó tényezőnek számít, hogy főként ebben az életkorban történik az egzisztenciateremtés, amikor a jövedelmet biztosító munka az önkéntes munkával szemben prioritást élvez, illetve a gyermekvállalás is ezeket a korcsoportokat érinti a leginkább, ami ugyancsak akadályozhatja az önkéntesség vállalását.”³¹

29 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről.

30 Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012-2020 (1068/2012. (III. 20.) Korm. határozat.

31 KSH: Az önkéntes munka jellemzői, 2016.

Az önkéntes tevékenységek koordinálásával és finanszírozásával kapcsolatos információkat a központilag koordinált, állami feladatot ellátó Civil Információs Centrumok hálózatánál lehet találni, az ezeket működtető civil szervezetek minden megyében és a fővárosban rendelkeznek irodákkal³².

Emellett meg kell említenünk az Európai Önkéntes Szolgálat (EVS) szerepét is, amely az Erasmus+ adta lehetőségek közé tartozik.

Az önkéntességhez kapcsolódik, ezek mellett, az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ). 2016 óta ugyanis a középiskolai érettségi megszerzésének 50 óra közösségi szolgálat elvégzése is feltétele, mely „szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása.”³³ Nyilvánvaló, hogy ez nem önkéntes tevékenység, azonban nem véletlen, hogy igen sokan kötelező önkéntességként utalnak az IKSZ tevékenységeire. Az IKSZ ugyanis az önkéntességre és a közösségi elköteleződésre hivatott nevelni az érettségi előtt állókat. Az Iskolai Közösségi Szolgálat és az önkéntesség kapcsolata egyrészt abban nyilvánul meg, hogy mindkét tevékenység a közszféra társadalmi felelősségvállalásának része, másrészt, hogy a célok és az elvek közősek a két területen: például a tolerancia növelése, a szociális érzékenyítés és a pedagógiai célkitűzés. A pedagógiai célkitűzés többféle lehet, ide tartozhat a közösségépítés, a diákok aktív állampolgárságra való nevelése, személyiségfejlesztés, pályaorientáció. A kötelező közösségi szolgálat, csakúgy, mint az önkéntesség munkán kívüli segítő feladatok elvégzését jelenti. A mindenképpen pozitív célok azonban sajnos sok esetben nem a közösségi elköteleződés és részvétel növekvő szintjéhez vezetnek, hanem további teherként, nyűgként értelmeződnek a fiatalok számára. Ennek oka talán abban is kereshető, hogy noha a törvény – helyesen – nem határozza meg szoros eredménykritériumokat az IKSZ-hez, „a keretjelleg azonban a tapasztalatok szerint gyakran félreértik az érintettek és az itt megjelenő »kézzelfogható« részelemeket (ötven óra teljesítése az érettségi vizsga megkezdéséig) azonosítják célként, sőt, eredményként.”³⁴ Ezek mellett „a tanulók motivációja többnyire alacsony, a pedagógusok nézetei egy-egy tantestületen belül is rendkívül különbözőek, pedagógiai tudatosságuk esetleg kívánnivalót hagy maga után, a támogató környezet olykor hiányzik”.³⁵ Bodó Márton ezen dilemma feloldására azt ajánlja, hogy a működési keretek szűkítése helyett éppen a módszerek és változatok sokszínűségének megteremtése legyen a cél, és ezen cél elérésében az ifjúsági munka módszertana és célrendszere igen sokat segíthet.

32 <http://civil.info.hu/civil-informacios-centrumok>

33 2011. évi CX. törvény a nemzeti köznevelésről.

34 Bodó, M. (szerk.): Az Iskolai Közösségi Szolgálat bevezetésének tapasztalatai, 2015.

35 Bodó, M. (szerk.): Az Iskolai Közösségi Szolgálat bevezetésének tapasztalatai, 2015.

A NEET FIATALOK LEHETŐSÉGEI

A köznevelési rendszer sajátosságaihoz sajnos erősen kapcsolható a NEET fiatalok, azaz a sem oktatásban, sem képzésben nem részesülő, nem foglalkoztatott fiatalok kérdése, ugyanis a tankötelezettség életkorának csökkentése kimutathatóan³⁶ emelte a korai iskolaelhagyók arányát. A korán, alacsony végzettséggel a munkaerőpiacra kényszerülő fiatalok előtt sokáig a közmunka volt a legfőbb kiemelt pont a legális csatornákon. 2016 végére azonban a helyzet valamit javult, a közfoglalkoztatottak 12 százaléka volt 25 éven aluli, s ez jelentős, majdnem egynegyedes csökkenés a 2015 év végi adatokhoz képest³⁷. Ezzel együtt nem véletlenül beszélnek „közfoglalkoztatási csapdáról”³⁸, a kilépési esélyek ugyanis rendkívül alacsonyok³⁹. Bár felmerült a közfoglalkoztatásban való részvétel korhatárának 16-ról 18 éves korra emelése, ez végül nem történt meg, azonban úgy fest, a kormány valamelyest csökkenteni kívánja a közfoglalkoztatás kiterjedését⁴⁰. Ez azért fontos, mert talán még több fiatal számára nyílik így meg az Ifjúsági Garanciaprogram által kínált lehetőségek sora. A 15-25 éves NEET fiatalokat célzó EU-s programot 2015-ben indították, és négy szakaszban hajtják végre. 2017-ig az EU 15 milliárd forintot biztosít a négy legelmaradottabb régió számára, míg a kormány 200 milliárd forintot tesz hozzá a 2020-ig tartó működés biztosítása érdekében. 2017 végéig csak a legalább 4 hónapja munkát keresőket célozza a program, a teljes működés 2018-ban indul.⁴¹

A program a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat irányításával valósul meg, végrehajtásában más szereplők mellett az ifjúsági munka intézményes kereteiként is szolgáló, az ÚNJP keretében létrejött Közösségi Terek, illetve az Új Nemzedék Központ is részt vesz⁴². Az ifjúsági munkával való szorosabb explicit kapcsolódások révén, a pályaorientációban jelenhetnek meg, amely az Új nemzedék újratöltve projekt és az Ifjúsági Garanciaprogram révén is forrásokat kaphat.

Emellett némileg szomorúan meg kell jegyezni, hogy a végzettség nélküli iskolaelhagyás stratégiájának 2016-os cselekvési terve⁴³ alig-alig utal az ifjúsági munka lehetőségeire, egyedül a *Tartalmi kínálat, alternatív tanulási utak* címe

36 Fehérvári, A.: Lemorzsolódás és a korai iskolaelhagyás trendjei. Neveléstudomány 2015/3., Budapest, 2015.

37 http://kozfoglalkoztatatas.kormany.hu/download/c/df/a1000/Havi%20t%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3_2016_nov.pdf

38 Farkas, Zs., Molnár, Gy., Molnár, Zs.: A közfoglalkoztatási csapda, Magyar Szegénységellenes Hálózat, Budapest 2014.

39 Cseres-Gergely, Zs., Molnár, Gy.: Közmunka, segélyezés, elsődleges és másodlagos munkaerőpiac. In: Kolosi, T., Tóth István, Gy. (szerk.): Társadalmi Riport, Tárki, Budapest, 2014.

40 <http://index.hu/gazdasag/allas/2017/01/13/kozmunka/>

41 <http://www.hirado.hu/2015/01/29/br-fiatalok-munkanelkulisege-fut-a-program-ami-segithet;>
<http://www.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/munkaeropiaci-es-kepzesi-allamtitkarsag/hirek/elindult-az-ifjulasagi-garancia-program>

42 <http://www.ujnemzedek.com/hu/partnerek>

43 <http://www.kormany.hu/download/7/6a/e0000/ESL-Cselekv%C3%A9si-terv.20161109.pdf>

keresztelt beavatkozási terület intézkedései között merül fel a nonformális és informális tanulás szerepe, azonban a komplex pedagógiai módszerek alkalmazásának célkitűzése talán kinyithatja az ajtót az ifjúsági munka ilyen célú bevonására is.

TOVÁBBI METSZETEK

A következőkben a teljesség igénye nélkül felvillantunk négy további szakpolitikai területet, amelyek metszeteiben a települési ifjúsági munka érvényesülhet, így érdemes lehet a stratégiai tervezés során figyelembe venni ezeket, már csak azért is, mert segíthet forrásokat találni az ifjúságügy terén is releváns feladatokhoz.

— gyermek- és ifjúságvédelem

Az első fejezetben már említettük az ifjúságvédelmi felelősi pozíciót, ez alapvetően a gyerekvédelmi törvényben meghatározott célrendszerhez, és az ehhez kapcsolódó intézményrendszerhez tartozik. Az ezzel összefüggő célok a gyerekek mindenek felett álló érdekének és a gyermeki jogok érvényesítését jelentik. Mint jeleztük, mindez a gyakorlatban alapvetően a hátrányos helyzetű gyerekek és családok helyzetével és az őket célzó intézkedésekkel függ össze, és fő intézményes keretei a járásközponti, önkormányzati fenntartású gyermekjóléti szolgálatok, valamint a települési szinten működő családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatás. Ez a települési ifjúsági munka szempontjából többek között különösen releváns: egyrészt a 18 év alatti hátrányos helyzetű fiatalok esetén érdemes lehet kapcsolatba lépni a családsegítővel, másrészt viszont a 18 év feletti nem gyerekes fiatalok a törvényt érő kritikák szerint jó eséllyel kimaradnak a szociális alapellátásból⁴⁴, így minden bizonnyal elérhetőségük, lehetőségeik és motiváltságuk is jóval korlátozottabb. A védőnő, a szociális jelzőrendszer már említett tagjai mellett is képbe kerül a települési ifjúsági munka kapcsán, főleg ha a 18 év alatti lányokra gondolunk. A jelenlegi - főként a tankötelezettséggel összefüggő - szabályozások miatt az ifjúsági munka szempontjából különösen fontos a szociális ellátórendszerrel való partneri kapcsolat, mivel életvezetési problémáikban adekvátabb eszköztárral rendelkeznek pl. a központokban családsegítéssel is foglalkozó szociális munkások.

— kisebbségpolitika

Az ifjúsági munka kiemelt célja a hátrányos helyzetű fiatalok integrálása, empowerment⁴⁵ és inklúzió⁴⁶. A magyar környezetben ez gyakran összekapcsolódik a roma fiatalok helyzetével, ők ugyanis számos tényező következtében sokkal rosszabb iskolai (és így természetesen társadalmi) pályafutásra számíthatnak, mint nem roma társaik. Ahogyan azt Kertesi Gábor és Kézdi Gábor megállapítják, ezek okai között az egyik legfontosabb a szegénység, másrészt

44 ld. <http://ataszjelenti.blog.hu/2016/02/01/barddal.mentek.neki.a.gyermekvedelmi.rendszerek.ii>

45 megerősítés, hatalommal való felruházás, azaz a jogokkal való élés körülményeinek megteremtése

46 társadalmi összetartozás, a kirekesztés ellentéte (ld. Ferge, Zs.: Mi történik a szegénységgel? – Csalóka „posztmodernitás”. Esély 2007/4.)

pedig az általános iskola végére felhalmozott készség- és tudásbeli lemaradások. „Két fontos oka van annak, amiért a roma fiatalok általános iskola végén elért készség- és tudásszintje alacsonyabb a nem roma fiatalokénál. Az egyik ok az, hogy nagy különbségeket találunk a roma és a nem roma családok nyújtotta nevelési környezetben. A nevelési környezetben mutatkozó hátrányok azonban főként a családok tartós szegénységre vezethetők vissza, etnikai sajátosságok nem játszanak számottevő szerepet bennük. A lemaradás másik oka a magyar iskolarendszer egyenlőtlensége. A roma fiatalok többségének oktatása olyan osztályokban folyik, ahol a megoldatlan pedagógiai problémák sokasága miatt nagyon nehéz jó minőségű oktatómunkát végezni. Az a tény, hogy az általános iskolás roma tanulók nagy része nehezen tanítható osztályokba koncentrálódik, becsléseink szerint kétharmad részben lakóhelyi hátrányaik és szegénységük miatt van, egyharmad részben pedig az etnikai szegregáció miatt.”⁴⁷ A szegregáló intézményrendszer és az esélyegyenlőség hiánya nyilván nem küzdhető le önmagában az ifjúsági munka módszertanával, azonban a tanoda típusú programok, amelyek szerencsés esetben integrálják a nonformális módszereket is, és nem pusztán leckeíró napközikeként működnek⁴⁸, jó megoldást jelenthetnek.

— nemzetpolitika

A jelenlegi kormányzati prioritások egyik kiemelt eleme a nemzetpolitika, és ez hangsúlyosan megjelenik az ifjúsági programok területén is. A kisebbségben élő magyarság fiataljaival való kapcsolattartás főképp a formális oktatás kereteiben jelent eddig meg, a Határtalanul! program keretében 2010 óta megközelítőleg 100 ezer magyarországi diák vehetett részt a határon túli régiókat célzó tanulmányi utakon, de ezen belül voltak példák önkéntes tevékenységekre is, főképp a program 2015-ös Kárpátaljai akcióterve során, mely az adománygyűjtésen túl önkéntes tevékenységek végzését is lehetővé tette. Emellett a nemzetpolitikai, számunkra is releváns intézményi keretek közül kiemelhető a Bethlen Gábor Alap, amely „elkülönített állami pénzalap, amelynek célja a Magyar Kormány nemzetpolitikai stratégiájához kapcsolódó célok megvalósulásának elősegítése.”⁴⁹

A civil szervezetek finanszírozásának fontos forrása a Nemzeti Együttműködési Alap, amelynek különböző kollégiumai felelősek a támogatásokkal kapcsolatos döntésekért. A nemzetpolitikáért ezek közül a Nemzeti Összetartozás Kollégiuma felel⁵⁰.

— közművelődés/vidékfejlesztés

47 Kézdi, G., Kertesi, G.: A roma fiatalok esélyei és az iskolarendszer egyenlőtlensége, Budapest Munkagazdaságtani Füzetek, BWP 2016/3.

48 ld. pl. L. Ritók Nóra írását: <http://www.tani-tani.info/tanoda>

49 <http://bgazrt.hu/magunkrol/>

50 <http://civil.info.hu/web/nea/nemzeti-osszetartozas-kollegium>

Az intézményi és támogatási kereteket vizsgálván nagyon fontos kiemelni az ifjúsági munka és a közművelődés rendszerének lehetséges összekapcsolódásait. Az ifjúsági célú rendezvények ugyanis gyakran a művelődési házakban vagy szolgáltató terekben zajlanak. A közművelődési intézményrendszer fenntartója és koordinátora az NMI Művelődési Intézet Közhasznú Nonprofit Kft. A „Művelődési intézet” a széles értelmében vett magyar közművelődés egészét jeleníti meg, s koordinálja a megyei irodáinak segítségével. Értékfeltáró és –megőrző modell projekteken keresztül segíti és támogatja a kisközösségek, népi kultúránk és hagyományaink fennmaradását, továbbörökítését és számtalan formában szólítja meg a fiatalokat és vonja be őket is ezen folyamatok alakításába.”⁵¹

A települési intézményrendszer másik fontos eleme az Integrált Községi és Szolgáltató Terek (IKSZT) projektje, melyeket a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. koordinál és támogat. 2016-ban 465 IKSZT működött⁵² azzal a céllal, hogy a vidéki (ötezer fő alatti lélekszámú településeken élő) lakosságot a helyi alapszolgáltatások révén tartsák meg, amelyeket többfunkciós szolgáltató épületekben valósítanak meg. „Az IKSZT-eket működtető szervezetek számára kötelező és opcionális feladatokat határozott meg. A kötelezően, azaz minden IKSZT-ben biztosítandó szolgáltatások közé tartozik az ifjúsági közösségi programok szervezése, ifjúságfejlesztési folyamatok generálása és a folyamatok nyomon követése, ifjúsági információs pont működtetése, fiatalok közösségi szerveződésének és részvételének támogatása, ifjúsági információs pult működtetése.”⁵³

51 Böröcz, L.: Társzszakmák/társtárcák ifjúságsszakmai tevékenysége. In: Antal Á. (szerk.): Szakma az Ifjúságért Akadémia – Akadémiai összefoglaló. Ifjúsági Szolgáltatók Országos Szövetsége, Miskolc, 2016.

52 <http://www.iksz.hu/adatpublikaciok/mukodo-iksz-k.html>

53 Böröcz, L.: Társzszakmák/társtárcák ifjúságsszakmai tevékenysége. In: Antal Á. (szerk.): Szakma az Ifjúságért Akadémia – Akadémiai összefoglaló. Ifjúsági Szolgáltatók Országos Szövetsége, Miskolc, 2016.

— az Európai Unió által meghatározott keretek

Az ifjúságpolitika EU-s keretek között, természetesen, tagállami hatáskörbe tartozik, azaz az EU kötelező érvényű szabályozásokat nem hoz. Ezzel együtt számos prioritás és ehhez kapcsolt pénzügyi forrás létezik, melyek a települési ifjúsági munka minőségét is javíthatják, és sok fiatal számára kinyithatják a világot.

Az EU ifjúságügyi keretrendszerét az EU Ifjúsági stratégiája adja meg⁵⁴. Ennek két legfőbb célja a fiatalok munkaerőpiaci és oktatási esélyegyenlőségének növelése, valamint annak elősegítése, hogy aktív állampolgárok legyenek, emelkedjen a társadalmi/politikai részvételük mértéke. Az oktatási és foglalkoztatási esélyteremtés három cselekvési területe az alábbi:

- „oktatás: az iskolarendszeren kívüli oktatást jobban integrálni kell annak érdekében, hogy kiegészítse az iskolarendszerű oktatást, valamint fejleszteni kell minőségét és el kell ismerni az eredményeit;
- foglalkoztatás: annak érdekében, hogy megkönnyítsék a fiataloknak az iskolából, illetve az inaktív állapotból vagy a munkanélküliségből a munka világába való átmenetét, a nemzeti és az európai foglalkoztatáspolitikai intézkedéseknek tiszteletben kell tartaniuk a rugalmas biztonság elveit. Ezenkívül az oktatásnak törekednie kell arra, hogy biztosítsa a munkaerőpiac igényeinek megfelelő készségek megszerzését;
- kreativitás és vállalkozói szellem: támogatni kell a tehetségfejlesztést, a kreatív készségeket, a vállalkozói mentalitást és a kulturális kifejezőmódokat az ifjúság körében.” (EU Ifjúsági Stratégia)

54 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=URISERV:ef0015>

A társadalmi részvétel prioritásához pedig az alábbi cselekvési területek tartoznak:

- „egészség és sport: a túlsúlyosság, a sérülések, a függőségek és a kábítószer-használat megelőzése és kezelése, az egészséges életmód népszerűsítése a fiatalok körében, valamint az ifjúsági munkások, egészségügyi szakemberek és sportszervezetek közötti együttműködés ösztönzése;
- részvétel: annak ösztönzése, hogy a fiatalok részt vegyenek közösségük civil életében, valamint a képviselői demokráciában, ifjúsági szervezetek támogatása, a szervezetlen fiatalok részvételének támogatása, illetve információs szolgáltatások nyújtása az ifjúság számára.” (EU Ifjúsági Stratégia)

Ezen kívül a stratégia kiemeli a „társadalom és a fiatalok közötti kölcsönös szolidaritás” erősítését mint átfogó célt, ehhez a társadalmi integráció, az önkéntesség, és a globális politikai döntéshozásba való bevonás alapvető céljai tartoznak cselekvési területekként. Mindezen területek elleni fellépésként leginkább az ifjúsági munkát kapcsolja a stratégia mint a legtöbb hozzáadott értéket biztosító, kifejezetten a fiatalokat bevonni képes intézkedést, ennek bővebb kifejtésére azonban az Európa Tanács ifjúságpolitikai kezdeményezései mentén kerül sor.

Az ifjúsági stratégia három hároméves ciklusból áll, amelyet minden esetben egy ifjúsági jelentés összegez nemzeti és EU-s szinten is, ebből a legfrissebb 2015 szeptemberében került nyilvánosságra⁵⁵.

A két legfontosabb ifjúságügyi EU-s program az Ifjúsági Garanciaprogram, melyet röviden bemutatunk a hazai intézkedések kapcsán, valamint az Erasmus+. A 2014-es hétéves költségvetési ciklus a legtöbb ifjúságpolitikai forrást az Erasmus+ ernyője alá rendelte. „Az Erasmus+ 14,7 milliárd eurós költségvetéssel rendelkezik a 2020-ig tartó időszakban, és ebből az összegből négymillió fiatal és oktató tanulási célú mobilitását támogatja. A költségvetés 10%-a ifjúsági tevékenységekre van elkülönítve, mely keret révén körülbelül 400 000-en vehetnek részt ifjúsági cserékben és 100 000-en az európai önkéntes szolgálat tevékenységében. Ez 80%-os növekedést jelent a Fiatalok Lendületben Program korábbi finanszírozásához képest.”⁵⁶

Az Erasmus+ három kulcstevékenység (pályázati kategória) mentén szerveződik⁵⁷, ezek az egyéni mobilitási projektek (erre a források legalább 63%-a fordítandó), melyek közé tartozik az Európai Önkéntes Szolgálat (EVS), az innovációt és bevált gyakorlatok megosztását célzó együttműködések (erre a források

55 http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/youth-report-2015_en.pdf

56 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0429>

57 Ld. Erasmus+ Pályázati útmutató, <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus/files/files/resources/erasmus-plus-programme-guide.hu.pdf>

legalább 28%-a fordítandó), valamint a szakpolitikai reformok támogatása. Ez utóbbi pályázati kategóriába tartozik egyebek mellett a strukturált párbeszéd folyamata, melynek célja az ifjúság véleményének becsatornázása az EU-s szintű döntéshozók felé⁵⁸. Itt megemlítendő az Európai Szolidaritási Testület újonnan bevezetésre kerülő lehetősége is, melyet részben az EVS költségvetéséből finanszíroznak, és melynek célja, „hogya fiataloknak lehetőséget teremtsen arra, hogy saját hazájukban vagy más országokban a közösség érdekeit szolgáló önkéntes vagy szakmai projektmunkákban vegyenek részt.”⁵⁹

Az ifjúságügyhöz tartozó támogatható tevékenységek alapvetően az alábbiak:

- fiataloknak (ifjúsági csereprogramok és európai önkéntes szolgálat) és ifjúságsegítőknél szóló mobilitási projektek
- az európai önkéntes szolgálat nagyszabású eseményei
- stratégiai partnerségek
- kapacitásfejlesztés az ifjúsági területen
- a fiatalok és az ifjúsági területen döntéshozó személyek találkozói⁶⁰.

Noha az E+ által támogatható tevékenységek mindegyike (leszámítva a strukturált párbeszédhez kapcsolódókat) nemzetközi együttműködést igényel, természetesen számos releváns elem és jó gyakorlat kapcsolódhat a települési ifjúsági munkához (például a szakpolitikai reformok terén a jó gyakorlatok nemzetközi cseréje, de nyilvánvalóan az ifjúsági cserék által kínált lehetőségek is kiaknázhatók a települési ifjúsági munka vonzóságának és színvonalának emelésére).

58 Magyarországon a strukturált párbeszéd fejleményei a <http://szoljbele.hu/> oldalon követhetők.

59 https://europa.eu/youth/solidarity_hu

60 https://europa.eu/youth/solidarity_hu

— összefoglaló

A fejezetben tehát láthattuk, hogy a települési ifjúsági munka számos lehetőséget kínál, melyekhez érdemes az online dimenziókat és a megváltozott kapcsolattartási és információszerzési módokat is figyelembe venni. A megjelenési területeket vizsgálva jeleztük, hogy a települési ifjúsági munka tervezésének és megvalósításának fontos feladata a társadalmi egyenlőtlenségek figyelembe vétele és az inkluzív szemlélet. Jó odafigyeléssel, a meglévő intézményrendszerrel való együttműködéssel, és némi pályázatírói tapasztalattal pedig további források találása sem lehetetlen.

**TELEPÜLÉS
IFJÚSÁGI M
A GYAKORI**

SI

MUNKA

LATBAN

III.

— bevezető

E fejezet célja, hogy röviden bemutassa az ifjúsági munka települési szinten történő megszervezésének lehetőségeit. Rövid, lényegre törő megfogalmazással találkozhat az Olvasó. Ennek egyik oka, hogy olyan példákat láthatunk, amelyek „személyreszabása” minden esetben indokolt, azonban kiindulópontként bármely település hasznára válhatnak. Emellett fontos tényező, hogy amikor települési ifjúsági munkáról beszélünk, illetve azt kívánjuk megtervezni, érdemes figyelembe venni olyan szempontokat, amelyek amolyan előfeltételekként szükségesek (erőforrások, szakpolitikai garanciák stb) lehetnek. Előfordulhat, hogy nem elsődleges feladata a településnek például az ifjúsági közösségi tér kialakítása, hiszen más fontos teendők is vannak a településen. A fiatalok helyben tartása, a közösség iránti elköteleződése ellenben nagyon is meghatározó egy település jövőjét illetően. A települési ifjúsági munka ahhoz járulhat hozzá, hogy a településen élő fiatalokban kialakuljon egy közösségi identitás, a szülőföld iránti kötődés, hogy a fiatalok felelősebb, aktívabb állampolgárokká váljanak.

A fejezetben bemutatásra kerülő összefüggéseket a Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság működése során és a szerző által megismert tapasztalatokból eredeztetjük.

— kiindulópontok

Mielőtt még ajánlásszerűen megfogalmazzuk, milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a települési ifjúsági munkához, célszerű azt megvizsgálni, hogy milyen előzményekkel és sajátosságokkal rendelkezik a település. Annak érdekében tegyük ezt, hogy a tervezés során világosabban lássuk azt, hogy honnan hová igyekszünk eljutni.

A települési ifjúsági munka során vannak általánosan működtethető és elvek szerint működő szolgáltatások, programok; de ezek mindig a helyi sajátosságoktól függenek. Egészen mást jelent a helyi fiatal kiléte egy előregedő lakosságú kistelepülésen, mint egy megyeszékhelyen; mást jelent ott, ahol csak általános iskola működik, vagy ott, ahol középiskola és egyetem is, még sorolhatnánk.

Ezeket figyelembe véve kell megvizsgálni a lehetőségeket, illetve felismerni azt, milyen előzményei vannak a települési ifjúsági munkának: régen léteztek ifjúsági klubok, mozgalmak, közösségi terek, programok (stb). Ezek kiindulópontjai lehetnek az újbóli tervezésnek, ahogy a helyben ifjúsági munkát végző szervezetek tevékenységei is.

Előfordulhat, hogy az előzményekből származó eredmények már nem elérhetőek a településen; illetve egyáltalán nem is voltak az ifjúsági munkának előzményei. Így kialakítani valami olyat, amely addig nem létezett a településen, sok kihívással teli feladat. A kialakítást érdemes olyan széles látókörrel elkezdni, hogy minél több területen kapcsolódjon az általunk végezni kívánt ifjúsági munka a hazai és az európai folyamatokhoz, keretrendszerekhez.

Az Európai Ifjúsági Stratégia 2010-2018 egy olyan dokumentum, amely tiszteletben tartja a tagállamok saját felelősségét az ifjúsággal kapcsolatban, ugyanakkor kifejti az együttműködés lehetőségének kereteit és részleteit. A Stratégia kétéves cselekvési terveken keresztül kívánja elérni azt, hogy annak fő céljai érvényesüljenek: *több lehetőséget teremtsenek az oktatás és a foglalkoztatás terén, valamint hogy a fiatalokat a társadalomban való aktív részvételre ösztönözzék.*

Itthon a Nemzeti Ifjúsági Stratégia (NIS) és az Új Nemzedék Program lehetnek a kiindulási alapok, amelyekről már korábban is írtunk az I. fejezetben. Habár fontos megjegyezni, amely a Kormányzat 2017-ben tervezte véglegesíteni a NIS felülvizsgálatának eredményeként létrejövő Stratégia a Fialalokért (STRAFI) című dokumentumot. Mindegyik dokumentum közös nevezője, hogy azok összhangban vannak az EU Ifjúsági Stratégiájával. A STRAFI kialakítása intenzíven 2017. I. félévében zajlik, amely ifjúsággal foglalkozó civil szervezetek és a kormányzat együttműködése révén alakul ki.

A települések önkormányzatainak a 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól előírja¹ az ifjúsági feladatok ellátását - ahogy azt már korábban is jeleztük. Ennek értelmezése és a gyakorlatba történő megvalósítása azonban már teljes mértékben a helyi önkormányzatra van bízva.

Ezeket követően, - annak ellenére, hogy vannak különféle illeszkedési pontok az ifjúságügyben - települési szinten kell meghatározni és pontosítani a célcsoportot; igazítani azokhoz a sajátosságokhoz, amelyekkel a településen találkozhatunk (pl.: oktatási intézményhálózat, óvodai ellátás, civil szervezetek tevékenysége, stb.). Elképzelhető, hogy már óvodás kortól; sok esetben a szülőknek is nyújtott szolgáltatások útján szélesedik ki a korcsoport, vagy éppen szűkül az általános iskolai tanulmányait folytató gyermekekre. Az illeszkedési pontok ahhoz járulnak hozzá, hogy a helyi sajátosságokat egy nagyobb keretbe (amelyeket az imént felvázoltunk) is lehessen igazítani.

Helyben érdemes figyelembe venni a településfejlesztéssel, esélyegyenlőséggel, településrendezéssel, gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos szabályzatokat, dokumentumokat. Azért fontosak ezek a területek is a tervezésnél, mivel egy települési ifjúsági koncepció vagy stratégia gyakran jelöl ki olyan pontokat, amely közvetlenül vagy közvetve hatással lehetnek a település minden szegmensére: a szabad és zöldterületekre; az épített környezetre vagy épp az esélyegyenlőségre, gazdaságra.

Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni a köznevelési intézményeket, azon belül is az iskolákat. Habár az önkormányzatoknak nincs már sok törvényi kapcsolódása² ezekhez az intézményekhez, a fiatalok egy jelentős része itt tölti

1 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól, 13. § (1), 15. sport és ifjúsági ügyek

2 Az elmúlt évek (2012-től) köznevelést is érintő átszervezései során a települési szintű diákönkormányzatok kapcsán felmerült egy bizonyos érdekképviseleti dilemma. E szervezetek többnyire az intézményekben tanuló diákok érdekeit próbálták a fenntartók felé helyi szinten képviselni. A fenntartóváltásoknak köszönhetően azonban az érdekképviseleti szint új mezőire kell lépnie a fiataloknak és/vagy koncentrálnia jobban azokra a települési ügyekre, amelyek gondozása még mindig az önkormányzat feladata és érinti a képviselt korosztályt. Ez a fajta átalakuló rendszer kihívást is jelenthet egy települési diákönkormányzatnak, amely kapcsán szervezetünk törekszik a szakmai segítségnyújtás megteremtésére, és más szervezetekkel történő közös gondolkodás elindítására.

el idejének jelentős részét. Ideális esetben az intézmények egy részében pedig az oktatáson kívül zajlik egyféle ifjúsági munka: ifjúságvédelmi felelősök által szervezett programok, osztályközösségek programjai, diákönkormányzati tevékenységek (stb). A kistelepüléseken ezeknek az intézményeknek a súlya még inkább hangsúlyos, mivel elképzelhető, hogy más olyan hely, ahol a fiatalok elérése és bevonása megtörténhet, nincs. Az intézmények helyet adhatnak a közösségi kezdeményezéseknek, túlléphetnek az őket érintő ügyeken a település-közösség felé. Az intézmények nyitottsága révén olyan együttműködéseket is kialakíthat, amelyben a civil szervezetek lehetnek partnereik. E szervezetek sokszor nagyobb kapacitással, és gyakorlati tapasztalatokkal rendelkeznek különböző területekhez kapcsolódóan (pályaorientáció, közösségfejlesztés, tapasztalati tanulás, stb.)

Különböző szempontokat –lásd a fentebb említett területeket, helyi tényezőket- figyelembe véve a koncepció megalkotására fiatalokat, civileket és az önkormányzat szereplőit érdemes felkérni, akiknek együttműködése révén jön létre a tervzet, amelyet ezt követően a döntéshozóknak kell elfogadnia.

Maga a koncepcionális keret azért szükséges, hogy az abban meghatározott célok és prioritások mentén szerveződjön a települési ifjúsági munka, amelyet az ifjúsági munkás támogatni tud. Létrejöttük felesleges, hacsak egy teljesítendő feladatként tekint rájuk az önkormányzat. A számára vállalható és reális célok mentén kialakított stratégiákra van szükség. A széleskörű bevonással megvalósuló véleménycsere és egyeztetések, valamint az ezek alapján elkészülő dokumentumok miatt közelebb kerülhet az önkormányzat, a döntéshozatal az állampolgárokhoz, civilekhez és magukhoz a fiatalokhoz is. Ez később hasznot is hoz: a megvalósítás során is támaszkodhatunk a partnerségre, az együttműködésre.

A szerző által javasolt megközelítés részint a közösség bevonását tartja szükségesnek, valamint a megfelelő szakemberek által nyújtott segítség igénybevétele az ifjúsági koncepció kidolgozásában.

— a települési ifjúsági munka előfeltételei

Röviden ugyan, de érdemes arra is kitérni, amikor helyi/települési ifjúsági munkával foglalkozunk, hogy milyen előfeltételeknek érdemes teljesülnie mielőtt belekezdzenénk. Nem arról van szó, hogy ezek nem teljesülése esetén nem végezhető az ifjúsági munka, hanem arról, hogy nélkülük annak hatékonysága és fenntarthatósága csökken.

Segítségünkre ebben a *Have your say!*³ kiadvány adaptálása lesz. A kiadvány funkciója szerint egy oktatási segédlet, amely az Európa Tanács - felülvizsgált - *Európai Karta a fiatalok részvételéről helyi és regionális szinten* című dokumentumának alkalmazásához, feldolgozásához készült. Habár a kiadvány első sorban az ifjúsági részvétel témakörét dolgozza fel és ad iránymutatást annak helyi/regionális megszervezéséhez, nagyon jól adaptálható a nagyobb fókuszú -társégi, regionális- ifjúsági munka tekintetében is.

A települési ifjúsági munka minőségének előteremtése érdekében érdemes tehát megvizsgálni azt, hogy mely szempontok alapján végezhető el egy kisebb „önértékelés” a településen. A listát a kiadványunkhoz illeszkedően már bővítve közöljük, azonban ez még tovább is kiegészíthető a helyi sajátosságokkal.

3 „Have your Say!” Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life c. kiadvány alapján, Council of Europe, 2008.

A SZEMPONTOK:

- alapvető szükségletek meglétének támogatása (lakhatás, étkezés, ruházókodás stb.)
- elérhető minimum alapfokú oktatás
- a fiatalok fizikai és mentális biztonsága
- beazonosítható helyi szükségletek
- más szakterületekről érkezők bevonása
- naprakész tudás a fiatalok általános helyzetéről a településen
- egyenlőség garanciája (a fiatalok véleménye legyen egyelő a felnőttekével)
- partnerség a fiatalok és felnőttek között
- beleszólási lehetőség a fiataloknak, a számukra legmegfelelőbb bevonódási lehetőség kiválasztására
- pénzügyi erőforrások rendelkezésre állása, azok biztosítása
- hozzáférhető és a fiatalok számára is közérthető információk biztosítása a település közügyeiről
- átlátható és világos rendszer a döntéshozatali mechanizmusról és hatalmi viszonyokról, illetve a véleménynyilvánítás módjairól és lehetőségeiről
- a részvétel értékének elfogadása,
- a részvétel, aktív állampolgárság népszerűsítése
- lehetőség szerinti jogi keretek kialakítása (helyi rendelet, koncepciók stb)
- részvétel lehetőségeinek keretei, rendszerei biztosítottak
- széleskörű társadalmi csoportokból származó/érkező fiatalok érdekeinek képviselete
- az önkéntes részvétel lehetőségének megteremtése, annak gyakorlásához rendszerek biztosítása
- a döntéshozók felkészítése a fiatalok döntéshozatalba való bekapcsolódására
- helyi garanciák a vélemények beépítésére, figyelembevételére
- a részvétel eredményeként létrejövő döntések megismertetése.

Az előfeltételekhez való kapcsolódást a már létező önkormányzati gyakorlatok és struktúrák között egyszerű megtalálni. Ezek vizsgálata és ellenőrzése során azonban felmerülhet az igény azok (települési szintű) pontosítására, kiterjesztésére. Az ellenőrzés folyamata alapvetően folyamatosan szükséges. Amikor a települési ifjúsági munka kialakítása zajlik, akkor a kiindulópont a közösség és szakértők bevonása kell, hogy legyen.

A helyi ifjúsági munka - egyrésztől - pontosan ahhoz járulhat hozzá, hogy a fiatalokat tudatos állampolgárrá nevelje, akiket érdekelnek a körülöttük zajló törvényesek, így például a helyi döntések, intézmények, fejlesztések, folyamatok, egyúttal a közügyek. Az előfeltételek megléte ezekhez is szükségesek.

Viszonylag fiatal demokráciában élünk, de a fiatalokra jellemző közönyösség, motiválatlanság nem velük született; ennek megszűnéséért közösen kell tennünk és jelentős szerepe van ebben a feladatban a települési önkormányzatoknak és egyéb szereplőknek. Egy részvételnélközpontú döntéshozatali folyamat normává érését követően nem lesz kérdés, hogy miért is szükséges érdekeik érvényesítése.

A közügyekben való részvétel és beleszólás lehetőségeinek kereteit és határait továbbá ki kell terjeszteni, hiszen nem csupán a néhány évenkénti szavazások az egyetlen opció állampolgári kötelezettségeink, jogaink érvényesítésének. Amennyiben eziránt a döntéshozók motivációt éreznek, és nem csak fenntartják és működtetik településeiket, pezsgőbb élet alakulhat ki lakóhelyükön.

A valódi demokrácia működése bizonyos mértékben lassítja a folyamatokat, hiszen arra törekszik, hogy minden szereplőnek teret adjon a párbeszédre, így a részvételi lehetőségek megteremtésével vagy kiszélesítésével vállalni kell a vele járó következményeket is. Ezek révén az emberek bele akarnak majd szólni a saját ügyeikbe, amely bár valóban lassítja a folyamatokat, de nagyobb lehet az egyetértés a közösség tagjai között. A döntések így akár a legkisebb szinteken szülehetnek meg, ahol a döntések meghozása valóban értékteremtő és pozitív befolyással vannak a közösség tagjainak mindennapjaira.

— az ifjúsági részvételről dióhéjban

A fiatalok szempontjából két jól szemléltető modellel árnyaljuk azt, hogy a részvétel tekintetében honnan hova kell eljutni helyben, a települési ifjúsági munka által. Roger Hart 1992-ben állította fel az ifjúsági részvétel létráját⁴, amelynek lényege, hogy minden egyes létrafok egy bizonyos szintű részvételét vagy épp nem részvételét modellezi.

A RÉSZVÉTELI LÉTRA FOKOZATAI A KÖVETKEZŐEK:

fiatalok kezdeményezése és döntésmegosztás felnőttekkel
fiatalok kezdeményezése és irányítása
manipulációfelnőtt kezdeményezés és döntésmegosztás fiatalokkal
konzultáció és információ
jogosultság és információ
tokenizáció/jelképeség
dekoráció

Hart szerint hiányos a részvétel a létra harmadik fokáig; majd azt követően a valódi részvétel fokozatai következnek. „A modellből kiderül, hogy a fiatalok valóban mennyire tudnak jelen lenni a részvételi folyamatokban, és ehhez kapcsolódóan a hatalom és kontroll, illetve azok intézményei milyen szinten befolyásolják őket.”⁵

4 Bánszegi, Zs.: Fiatalok társadalmi részvétele, Mobilitás Könyvek, MOISZ, Budapest, 2009.

5 Antal Á., Bálint A., Gulyás B. (szerk.): Legyen kéznél! Ajánlások ifjúsági szervezetek működéséhez I. fejezet, GYIÖT, Hódmezővásárhely, 2014.

Egy kéziratban lévő tanulmány⁶ egy másik részvételi modellt is részletesen elemez. Shier modellje⁷ a részvételtől, amely igazán jól használható módon nyújt segítséget akár fiataloknak, akár felnőtteknek annak megértéséhez, hogy miképp lehet eljutni a részvétel nem létező szintjéről a már létezőig. Ehhez egy olyan ábrát vettünk alapul, amely a jelen dokumentum megírásakor még nem volt magyar nyelven elérhető, így saját fordítás alapján készült el a *Részvételhez vezető út* folyamatábrája.

6 Gulyás, B.: A gyermek- és ifjúsági önkormányzatok szerepe a fiatalok közéleti aktivitásának fokozásában, szakdolgozat ELTE TÁTK, Budapest, 2017.

7 Shier, H.: Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations, Young people and Society, vol.15. John Wiley and Sons Ltd. USA, 2001.

A RÉSZVÉTELHEZ VEZETŐ ÚT - SHIER (2001)

RÉSZVÉTEL SZINTJEI

KIINDULÓPONTOK

LEHETŐSÉGEK

KÖTELEZETTSÉGEK

ÖTÖDIK SZINT

A döntéshozás kapcsán a hatalom és a felelősség a fiatalokkal megosztott

Készek arra, hogy megosszák a hatalmat a fiatalokkal?

Vannak-e olyan eljárások, amelyek lehetővé teszik a fiataloknak és felnőtteknek, hogy egymás között megosszák a hatalmat és felelősséget?

Van-e intézményes garancia arra, hogy a fiatalok és felnőttek meg kell osszák a hatalmat és felelősséget a döntéshozásban?

NEGYEDIK SZINT

A fiatalokat bevonják a döntéshozatali folyamatokba

Készek arra, hogy bevonják a fiatalokat a döntéshozatali folyamatokba?

Vannak-e olyan eljárások, amelyek lehetővé teszik, hogy a fiatalok bekapcsolódjanak a döntéshozatali folyamatokba?

Van-e intézményes garancia arra, hogy a fiatalokat kötelező legyen bevonni a döntéshozás folyamatába?

Shier szerint a harmadik szint a minimum ahhoz, hogy az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének feltételei és követelményei biztosítva legyenek.

HARMADIK SZINT

A fiatalok véleményeit figyelembe veszik

Készek arra, hogy figyelembe vegyék a fiatalok véleményeit?

Biztosítják-e a döntéshozatali folyamatok, hogy a fiatalok véleményei figyelembe legyenek véve?

Van-e intézményes garancia arra, hogy a fiatalok véleményeit figyelembe kell venni?

MÁSODIK SZINT

A fiatalokat támogatják abban, hogy kifejezhessék a véleményeiket

Készek arra, hogy támogassák a fiatalokat a véleményeik kifejezésében?

Vannak-e ötletek és gyakorlatok arra, hogy a fiataloknak segítsenek a véleményeik kifejezésében?

Van-e intézményes garancia arra, hogy a fiatalokat támogatni kell véleményeik kifejezésében?

ELSŐ SZINT

A fiatalokat meghallgatják

Készek arra, hogy meghallgassák a fiatalokat?

Olyan módon dolgoznak, amely megengedi, hogy a fiatalokat meghallgassák?

Van-e intézményes garancia arra, hogy a fiatalokat meg kell hallgatni?

START

A modell felteszi a kérdéseket, amelyek mentén a települési önkormányzat is megvizsgálhatja azt, hogy mire áll készen és mely feltételeket szükséges még megteremtene a fiatalok bevonása érdekében. Példaként említhető, hogy a gyermek- és ifjúsági önkormányzatok egy jól működő és tervezett érdekképviselettel a települési döntéshozóknak több munkát adhatnak a tevékenységeik révén. Így egy pezsgőbb község alakulhat ki helyi szinten, amelyhez a település vezetőinek „készenállása” elengedhetetlen. Minél több helyi fiatal, állampolgár tudja és ismeri jogait, kötelezettségeit és veszi ki részét a közügyekből, annál több feladatot adhat az a települési döntéshozóknak. Feltételezhető, hogy mindez csak egy ideig jelent többletmunkát, mivel a községi aktivitás, egyszer s mind, akár normaként is rögzülhet a helyi közösségekben, amelynél bizonyos kérdések/kérések napirendre kerülésük előtt megoldódhatnak.

— a gyakorlatban

A települések méreteikből és gazdasági lehetőségeikből adódóan a “méretgazdaságosság” elvén nem biztos, hogy minden gyakorlati lehetőséget meg tudnak teremteni a települési ifjúsági munkához. Talán itt jelentkezik annak a szabad értelmezésnek az előnye, hogy az önkormányzati törvényhez egyelőre nem tartozik végrehajtási rendelet, amely pontosan meghatározná, hogy mi is pontosan az ifjúsági feladat helyben. A “tartalommentes” jelleg miatt nincsenek olyan kötelező érvényű intézkedések, amelyeket be kell tartania az önkormányzatoknak, így a települési ifjúsági munka nagyon sokszínű Magyarországon. A könyvet kiadó Társaság is hosszú évek óta figyel és alakítja a települési ifjúsági munka sajátosságait. Az előnyei és hátrányai is megvannak mindennek, de az bizonyos, hogy két egyformán végzett helyi gyakorlatot nehezen találunk és összehasonlításuk még nehezebb, pont a már említett sokszínű megvalósítás miatt.

Mindenek előtt egy települési igényekre és szükségletekre reagáló ifjúsági koncepció kijelölheti azokat a feladatokat, amelyek megoldásra várnak. A kérdés persze az, hogy mi a fő cél az adott településen? Az alábbiakban mi három jellemző irány mentén csoportosítjuk tovább a települési ifjúsági munka gyakorlatát:

- 1. Szabadidős programokat kínáló**
- 2. Közösségépítő, demokratikus részvételt támogató**
- 3. Szolgáltatás alapú ifjúsági munka**

A gyakorlat áttekintése szempontjából érdekes a tematizálás, le kell már az elején szögezni, hogy ezek nem kőbe vésett szabályok. Nem azt jelentik, hogy csakis ilyen jellegű a települési ifjúsági munka egy-egy településen, vagy hogy egy-egy gyakorlat ilyen vagy olyan típusba tartozik. Azt segít meghatározni, hogy milyen sokféle a települési ifjúsági munka, és azt, hogy egyes településeken melyik dominál. A települési ifjúsági munka általunk felvetett irányait szabadon lehet variálni, a tevékenységeket egymásra lehet építeni, sőt a különböző irányok egymással párhuzamosan is megjelenhetnek egy-egy településen, minden a szükségletektől és igényektől (gazdasági keretektől) függ.

1 — SZABADIDŐ PROGRAMOKAT KÍNÁLÓ

Az irány jellemző kistelepüléseken, mivel helyben kevés erőforrás (humán, anyagi) áll rendelkezésre. A mai napig elmondható, hogy a fiatalokat a szabadidő eltöltésén keresztül, - legyen az sport, zene, közös játék - könnyen lehet megszólítani, bevonni. Ez lehet az első lépés az ifjúsági munkánk során a célcsoport, vagyis a fiatalok felé. A gyermeknap kifejezetten jó példája a települési ifjúsági munkának, ehhez hasonló lehet a falunap ifjúsági programokkal. Ezek célja a korosztálynak szóló (elsősorban a hasznos és tartalmas szabadidő eltöltését célzó) programlehetőség biztosítása, ezáltal a korosztály helyben tartása és a közösségi életbe való bevonása. A programok egymással való találkozásra adnak lehetőséget, olyan felületről van szó, amely révén újabb szükségletek fogalmazódhatnak meg, illetve azok felmérhetőek.

A korosztályokon belül rendelkezésre álló szabadidő mértéke eltérő, van azonban egy igencsak negatív, sok esetben állandó közös pont, központi megfogalmazás a fiatalok részéről mégpedig, hogy a „településen nem lehet semmit csinálni”. Ezt a mondatot, véleményt terepen dolgozó szakemberként már számtalanszor hallottuk. Mindennek mélyére látva általában kiderül, hogy vannak ugyan programok, de azok a korosztály tagjait nem érdeklik. A legcélszerűbb, ha a fiataloknak szóló programokat a fiatalok bevonásával tervezzük meg.

Bevonás alatt nem azt értjük, hogy megkérdezzük az iskola tanárait; hanem ténylegesen ki kell kérni a fiatalok véleményét arról, milyen programot szeretnének és persze ők miként vennék ki részüket a szervezésben. A korosztály bevonása valósuljon meg a lehető legteljesebb mértékben, mert azáltal érhetünk el hosszú távú eredményt; továbbá közvetve kialakulhat a felelősségtudat is bennük. (Lásd Roger Hart létráját!)

Egy másik példa, ha a településen működő civil szervezetek pl. játszóházat, vagy kézműves foglalkozást szerveznek. Ezeknek a foglalkozásoknak is elsődleges célja a programkínálat színesítése. Lehet közösség szervező hatásuk is, főleg ha a résztvevői-szervezői kör egy idő után állandósul.

A kistelepüléseken az Integrált Közösségi Szolgáltató Terek (IKSZT) ifjúsági munkája talán a legkézzelfoghatóbb példa.

A szabadidő eltöltésére fókuszálva települési ifjúsági munkának fontos szerepe van a közösség aktivizálásában, katalizátora lehet egyéb kezdeményezések elindításának, az állampolgárok közötti interakciók erősödésének, a helyi közösség megerősödésének. Ebből feltételezhető, hogy a közösségi identitás szerepet játszik a helyi ügyek iránti elköteleződésben, amely a települések aktív, hosszú és virágzó létét eredményezhetik.

2 — KÖZÖSSÉGÉPÍTŐ, DEMOKRATIKUS RÉSZVÉTELT TÁMOGATÓ

Az alábbi csoportba tartoznak azok a példái a helyi ifjúsági munkának, amelyek célja, hogy aktívabbá, a közéletben tevékenyebbé váljanak a fiatalok helyben. A települési ifjúsági tanács/önkormányzat/kerekasztal (stb.) mind-mind olyan közösségformáló kezdeményezések, amelyeknek révén létrejövő közösségekről beszélhetünk. Ez az irányzat már egy következő lépés, hiszen a már meglévő, bevont fiatalokkal együtt, a saját kisközösségeik fejlesztése, készségeik, képességeik fejlesztése érdekében szeretnénk közösen munkálkodni. A helyi sajátosságok és igények szabják meg azt, hogy milyen csoportok alakulnak ki. Ezek célja nem minden esetben az érdekképviselés, ugyanakkor az a legjellemzőbb, hogy a közösségek létrejöttük a fő fókusz a korosztályi érdekképviselés megteremtése a településen. Közösségi tervező csoportok, több évtizedes táncscsoportok is be tudják tölteni a funkcióját az olyan települési ifjúsági munkának, amely elsősorban a közösségek aktivizálására törekszik.

Nevezhetnénk proaktív ifjúsági munkának is az ilyen jellegű kezdeményezéseket, mivel arra törekszik, hogy a településen élők között erősödjék a felelősségtudat és felelősségérzet, a közügyek iránti érzékenység, a lokálpatriotizmus, a közösségi összetartozás fontossága. (Érdekes kutatási terület lehet az, hogy miként erősödik a település iránti felelősségérzet egy olyan közegben, ahol évtizedek óta fennálló ifjúsági önkormányzat működik.)

Másik példája az ifjúsági klub, amely egyrészt állampolgári aktivitást gerjeszt, másrészt pedig közösséget szervez/fejleszt. A klubok kistelepüléseken, azok kötetlensége miatt jellemzőek, szemben a még továbbra is informális csoportként működő, de tagjainak kötöttségeket adó ifjúsági érdekképviselési csoportokkal. Jellemző további példa az intézményi diákönkormányzatiság, a civil szervezetek ifjúsági tagozatai vagy ifjúsági csoportjai is. Az ilyen irányú kezdeményezéseknek hatásai hosszú távon érzékelhetőek jól, és csak akkor, ha komolyan is veszik azt a település döntéshozói.

Ugyanakkor igaz az is, hogy költséges lehet az ilyen féle kezdeményezés, révén ezekhez teljes (kellő szakmai hozzáértéssel és megfelelő mennyiségű ráfordítható idővel rendelkező) (szak)emberek szükségesek. Az önkormányzat részéről szükséges a humán és tárgyi feltételek megteremtése. Ez a befektetés ugyanakkor többszörösen megtérülhet, hiszen a döntéshozóknak is érdeke, hogy fiatalok helyben aktivizálódjanak és később is az adott közösségen tervezék életüket.

Olyan mintákat és normákat igyekszik megteremteni, megerősíteni egy ilyen irányú ifjúsági munka, amely révén nem kérdés, hogy a fiatal korosztály szá-

mára is fontos lesz, hogy mi és hogyan történik településén. A megtérülése ennek a munkának nem garantált csak önmaga által, hiszen egy olyan rendszerbe kell illeszkednie, amely arról szól, hogy a település fenntarthatóan tervezze meg jövőjét, amelyben kulcsfontosságú kérdés, hogy mivel lesz jobb a közösség tagjainak életminősége.

3 — SZOLGÁLTATÁS RENDSZERŰ

A szolgáltatás rendszerű ifjúsági munka jellemzően a nagyobb településeken található meg. Mivel, egyrészt a rendelkezésre álló források szélesebb körben elérhetőek, másrészt a korosztályba tartozó fiatalok száma magasabb. A fiatalok nagyobb létszáma lehetővé teszi, hogy a települési ifjúsági munka intézményesülhessen: ifjúsági ház; ifjúsági központ keretében, vagy pedig ifjúsági irodaként. Ezek az ifjúsági munkának teret adó intézmények gyakran az eddig említett irányzatoknak is helyet adnak, és túl azon számos, többnyire ingyenesen elérhető szolgáltatást nyújtanak a helyi fiatalok számára.

Az ifjúsági információs és tanácsadó irodák hálózata elterjedt és kiterjedt volt 2011 előtt, azt követően számos ilyen iroda szűnt meg létezni, vagy alakult át teljesen. Mára ezek közül csupán néhány maradt fent, amely egy olyan fennmaradt módszertan, amely a mindennapi kihívások mellett is tud a helyi szükségletekhez igazodni és ezzel példát jelent a nagy tömegekkel végzett települési ifjúsági munkához.

A szolgáltatásoknak egyfelől a szükségletekre kell reagálnia, másrészt alapvető kérdésekre szükséges választ adni. Nagyszerű segítség lehet, ha vannak a pályaválasztással és életvezetéssel kapcsolatos tanácsadások, mivel ezek egyike sem olyan, amely többségében a fiatalnak csak úgy saját magától „eszébe jut”. Az elérhetőségük okán azonban természetessé válhat, hogy bizonyos kérdések esetében van hova fordulniuk. A szolgáltatásokat célszerű összeszervezni és együttműködésben kialakítani más szereplőkkel: nevelési tanácsadó, középiskolák pályaválasztási tanácsadói, ifjúságvédelmi felelősök, múzeumpedagógiával foglalkozó szakemberek (stb.).

A szolgáltatások tekintetében fontos, hogy alacsony küszöbűek legyenek, mivel így biztosítható, hogy a fiatal számára nem egy újabb intézménnyé válik. Programokon illetve a szolgáltatások igénybevétele kapcsán (pl.: számítógép használat, egyéni tanácsadás) rendszerint vezetnek jelenléti ívet, azonban ezek elfogadhatóak. A nyitott lehetőségeket egy nyitott térben kell megélniük, ahol a nyitottság alatt azt értjük, hogy bárki számára, előfeltételek nélkül elérhető szolgáltatás van, amelyben a partneri viszony kialakítása az egyik fő tényező a fiatalok-felnőttek, fiatalok-döntéshozók, fiatalok-társadalom (stb.) között.

A szolgáltatásokra fókuszáló települési ifjúsági munka elsődlegesen a jelenre koncentrálna. Azaz a helyben jelentkező szükségletek kielégítése és újabbak felszínre hozása a célja. A szolgáltatások rendszere olyan „hálózat” biztosít, amelyhez hozzászervezhetőek egyéb tevékenységek (érdekképviselet, pályaaorientáció, közösségi szolgálat, stb.) és komplex rendszerben megtervezett települési ifjúsági munkát tesz lehetővé.

— felkereső ifjúsági munka és online tanácsadás

A fiatalokkal, a fiatalok között kell foglalkozni, ott ahol ők megtalálhatóak, így a következőkben két olyan lehetőséget vázolunk fel, amelyekkel ezt megtehetjük.

A felkereső ifjúsági munka lényege, hogy nem egy zárt térben gondolkodunk, mint például egy ifjúsági iroda, hanem ténylegesen azokra a közterekre megyünk ki mobil eszközeinkkel, ahol a fiatalok megtalálhatóak, ha úgy tetszik bandáznak. Hiszen a saját környezetükben, ahol biztonságban érzik magukat könnyebben megszólíthatóak és bevonhatóak az ifjúsági munka folyamataiba. De ugyan ez a módszer lehet igaz az online tanácsadás folyamatára is: ha a fiatalok a kiber-térben vannak és nem jönnek be az irodánkba, akkor a tanácsadást is a kiber-tér kereti között szükséges megvalósítani, hogy a céljainkat elérjük: a fiatalokat megszólítsuk, ahogy erről már a II. fejezetben a digitalitás kapcsán beszéltünk.

Az online világtól nem kell félnünk azért, mert megfoghatatlan, pont ez lehet az előnye: a fiatalok előbb megnyílnak, illetve elérhető közelségbe kerül ezáltal földrajzilag is egy-egy szolgáltatás.

— összefoglaló

A települési ifjúsági munkát - ahogyan látható - nagy gonddal szükséges megszervezni közösen a fiataloknak és döntéshozóknak, miközben számos tényezőt tartanak szem előtt. De, le kell szögeznünk, hogy nem elegendő csupán a fejezetben felsorolt tényezőket figyelembe venni, hanem kiemelten fontos a célcsoport és a megfelelő szakemberek bevonása is, hiszen e nélkül az idő- és energia-ráfordítás szinte feleslegesnek mondható.

A fejezetben bemutatott gondolatok elsősorban a terepen megismert tapasztalatokból vázolják fel a települési ifjúsági munka folyamatát és lehetőségeit. Részletesebben is lehetne írni erről a területről, azonban a cél - ahogy az egész kiadványé is -, hogy alternatívákat mutasson be a gondolatébresztés köré szerveződve. A gyakorlatból kialakuló rendszerek és folyamatok beágyazódása a település életében sok-sok (és folyamatos) igazítással, finomhangolással jár, ellenben beépülésük révén mindenképpen egy élhetőbb és hosszú távon fenntartható település képe vizionálható. Tapasztalataink azt mutatják, hogy a jó gyakorlatok inspirálnak más településeket is, hogy saját közegükben is hasonlóan nagyszerűt alkossanak.

**TELEPÜLÉS
IFJÚSÁGP
FIATALOK
BEVONÁSA**

SI

POLITIKA

ÁVAL

IV.

— bevezető

Ha a települési ifjúsági munka egy torta lenne, akkor a torta receptje és a tésztaalapokat - amelyek az előző fejezetben ismertetett ifjúsági munka egyes folyamatait jelenthetik a példát tekintve - összetartó, a tortát díszítő krém lenne összességében az ifjúságpolitika. Az, ami összetartja a különböző részeket és így lesz egy egész a torta, illetve esetünkben válik összképpé a települési ifjúsági munka. Nem az a célunk, hogy lépésről lépésre leírjuk és betű pontosan megmondjuk, hogy az ifjúságpolitika települési szinten hogyan kell, hogy megvalósuljon. A fejezetben inkább a fiatalok bevonásával történő települési ifjúságpolitika-alkotást szeretnénk előtérbe hozni: annak kereteiről és lehetőségeiről írni.

Önmagában már az is nehézkes, hogy miként definiáljuk az ifjúságpolitikát, egy biztos, hogy olyan közpolitikákat, amelyek a fiatalok igényeire reflektálnak vagy fiatalokhoz kapcsolódnak, gyakorta nevezünk ifjúságpolitikának.

Ifjúságpolitikának nem csak azokat az írott jogszabályok gyűjteményét értjük, amelyek valamilyen mértékben rendelkeznek a korosztályt érintő ügyekkel kapcsolatos intézkedésekről, hanem azt a koncepcióban átgondolt rendszert, amelyben értelmezhető, hogy ki a fiatal, és az ő érdekében milyen tevékenységeket folytatunk.

Ez a folyamat képes rendszerszinten mederben tartani a fiatalokkal való foglalkozás ügyét, amelynek előnyeit mind a településen élő fiatalok, mind pedig a döntéshozók élvezhetik (a fiatalok helyben maradása, fiatalodó korfa stb.).

Ebben a fejezetben szándékunk az ifjúságpolitika fontosságára és annak szükségességére rávilágítani, a legfontosabb elemeinek megnevezésével.

— bevonás

Az ifjúságpolitika a fiatalok bevonása nélkül meg sem valósulhat, hiszen, ahogy az ifjúsági programok tervezése kapcsán is szükséges megkérdezni a fiatalokat, úgy az őket érintő közügyekben is szükséges kikérni a véleményüket. Így az ifjúságpolitika egyik kiemelt eleme a bevonás.

Egymástól egészen eltérő tartalma van a bevonás szónak. Esetünkben a demokratikus folyamatokba általánosan, és ezen belül a helyi fiatalokat érintő intézkedések és szakpolitikai irányok kidolgozásába való bevonásról beszélünk. A fiatalok esetében erről azért is különösen fontos beszélni, mert adott esetben a saját véleményüket osztársadalmi kérdésekben csak a képviseleti demokrácia rendszere adta joguk megélésével lennének képesek megtenni, amelyre azonban 18. életévükig várniuk kell.

A bevonáshoz kapcsolódnak az előző fejezetben részletesen bemutatott részvételi modellek, amelyekhez tartozik a **strukturált párbeszéd** folyamata is, azonban magasabb szinten.

A strukturált párbeszéd a fiatalok és döntéshozók közötti olyan kommunikációs csatorna, amely segíti a döntéshozókat a fiatalok véleményeinek megismerésében. Ezt a folyamatot az Európai Unió indította el. Előzményei 2005-ig vezethetőek vissza, míg a megvalósításának rendszere 2010 óta zajlik jelenlegi formájában¹. Az aktuális EU elnökségét betöltő országok triói határozzák meg a fő témáját a strukturált párbeszéd folyamatának, amelynek kapcsán aztán nemzeti és európai konzultációs folyamatok kerülnek megvalósításra, amelyeket mindkét szinten különböző - általában - civil partnerségek fognak össze és koordinálnak. A folyamata végén a döntéshozók és a fiatalok képviselői az EU ifjúsági konferencián összegezik a tapasztalatokat és elért eredményeket.²

1 <http://www.youthforum.org/assets/2014/10/SD-from-A-to-Z-YEU.pdf>

2 A folyamatról bővebben: www.szoljbele.hu

A bevonás mindig önkéntes alapon, tisztán és nyíltan kommunikált feltételekkel és szabályok mentén zajlik. Semmiképp nincs jó hatással a fiatalok politikai attitűdformálására, ha ún. „biodíszlet” szinten kezelik őket (lásd a részvételi létrát az előző fejezetben), amikor megmutatják nyilvánosság előtt, hogy miként vonták be a döntések meghozatalába őket. Azaz legyen világos, hogy mibe és milyen mértékben lehet beleszólása a fiatalnak, kik és hogyan segítenek nekik és mi történik az ő javaslataikkal és véleményeikkel. Mi pontosan a célja az ő bevonásuknak, és az meddig terjed.

Ideális esetben ez a bevonás egy folyamatos, már kiépült, kölcsönös kapcsolaton alapuló rendszerbe illeszkedik. Hogy mi is ez a kapcsolat, milyen formát önt, és miként működik, az a települési igényektől, lehetőségektől függ. Fontos arra is figyelni, hogy elsősorban nem számszerűsíthető „bevonásra” érdemes törekedni, hanem arra, hogy minél szélesebb körben legyen elérhető a hozzáférés a döntéshozatali folyamatokhoz elsősorban a fiatalok számára, de a teljes lakosságnak is.

A bevonás egyben jó minta, példa a fiatal korosztály felé: amit a felnőttek mutatnak, azt a fiatalok is követik. Az iskolákon keresztül az állampolgári nevelés elméleti keretein belül ugyan megismerkedik a fiatal az állam működésével, a demokrácia fogalmával, ám annak gyakorlására kevés lehetősége marad a fiatalnak. Természetesen az iskolai diákönkormányzatok jó mintái lehetnének annak, ami egyébként az iskola világán kívül várhat rájuk. Azonban a gyakorlat többségében nem ezt igazolja. A döntésekkel kapcsolatos ügyekbe a korosztályt bevonó önkormányzat képes lehet ezen változtatni. Ez alternatívát mutathat azoknak - az akár motiválatlan, apatikus - fiataloknak is, akiknek a családjukban, környezetükben sem feltétlenül van mintája a demokratikus folyamatokban való részvételnek, hiszen egy rendszerben történő bármilyen változás, új elem, hatással lesz a rendszer többi elemére, tagjára.

Továbbá a bevonás révén a fiatalok képessé válnak értelmezni jogaikat és kötelezettségeiket, valamint szerepüket a helyi társadalomban, a közügyekben. Az állampolgári nevelés serkenti a fiatalok közéleti aktivitását, ez elsősorban az iskolán kívüli tevékenységek esetében igaz, a tapasztalataink alapján.

A bevonás megkezdése előtt az egyik legfontosabb lépés a célunk megállapítása: mit akarunk elérni a célcsoport bevonásával?

A fejezet címe is utal arra, hogy alapvetően olyan helyi cselekvések, az ifjúsági munka tartalmát megteremtő lépéseknek a - ifjúságpolitika - kidolgozása a cél, amely csak több előzetes felmérés, tapasztalatgyűjtés és számos más lépés után következhet be a teljesség igényével. (Ezekről az előfeltételekről a III. fejezetben olvashat bővebben az érdeklődő).

A célunk az legyen, hogy egy hosszútávon fenntartható, a fiatal lakosságot megtartani képes, erős potenciállal rendelkező településsé fejlődjön lakóhelyünk, térségünk, amely kellő vonzerővel bír a letelepedéshez és a későbbi családalapításhoz.

A fiatalok minden település életében egy hatalmas kiaknázatlan, kreatív és energiával teli erőforrás. Ezt a tényt szükséges minden önkormányzatnak, döntéshozó testületnek felismernie, hogy az adott településen élő fiatalok később az adott település felnőttjei lehessenek. Hiszen, ha a településhez, a lakóhelyükhöz már egész fiatal korban kialakul a kötődés, nagyságrendekkel megnő az esélye annak, hogy - ha hosszabb-rövidebb időre el is hagyják a lakóhelyüket - ott is maradnak egy életre, ezzel is erősítve a település erejét és fenntarthatóságát.

Továbbá a bevonás révén a fiatalok képessé válnak értelmezni jogaikat és kötelezettségeiket, valamint szerepüket a helyi társadalomban, a közügyekben. Az állampolgári nevelés serkenti a fiatalok közéleti aktivitását, ez elsősorban az iskolán kívüli tevékenységek esetében igaz, a tapasztalataink alapján.

— kapcsolatok / együttműködések

A települési ifjúságpolitika tervezésekor ajánlott, hogy együttműködésen alapulton, részint mivel erőforrások hatékony felhasználást teszi lehetővé, részint pedig azért, mert így biztosítható a korosztály számára a legjobb intézkedések megtervezése.

Ideális esetben az önkormányzat kölcsönös kapcsolatot alakít ki a lakossággal, beleértve a fiatalokat is. A helyi nyilvánosság eszköztára széles mozgásteret nyújt ahhoz, hogy minél inkább közelebb kerülhessenek az önkormányzatok a fiatalokhoz. A RészreVétel című projektünk kapcsán többször találkoztunk olyan települési döntéshozóval, aki jómagá is közösségi oldalakon tart fogadóórát, vagy azon keresztül (is) konzultál a fiatalokkal.

A kapcsolatok kialakítására sokféle lehetőség adott és csak a kreativitás szab határt annak, hogy egy önkormányzat, döntéshozó miként próbálja ápolni a kapcsolatát nemcsak a fiatalokkal, hanem a település lakosságával is.

Kiemelendő, hogy a kapcsolat kialakításakor szélesebb tartalomra törekedjünk, s ne ragadjunk le csupán a választópolgári felhatalmazásnál, hiszen a partneri alapokon nyugvó kommunikációnak, kapcsolatnak és együttműködésnek van a jövőt építő és az adott települést fejlesztő hatása.

Az alábbiakban röviden bemutatunk néhány olyan alternatívát, amelyet a települések saját maguk személyre szabhatnak, de céljuk a fiatalok és döntéshozók közötti partnerségen alapuló viszony megteremtése és fenntartása. Előljáróban mindegyikre igaz, hogy erőforrászükségletük van, amelyeket meg kell teremteni, ha valóban komolyan gondoljuk a viszony fenntartását. Ezeknek, ha már belevágunk, hosszú távúnak kell lenniük, hiszen az eredményei csak évek múltán lesznek mérhetőek, mikor az egyes generációk tagjai felnőnek, munkát vállalnak és családot alapítanak. Mert csak a hosszú távú befektetés útján válhat a helyi társadalom számára normává a fiatalok és döntéshozók folyamatos, kölcsönös viszonyon alapuló érdekképvislete, de ez igaz a teljes lakosság közügyekben való részvételére is.

— ifjúsági kerekasztal

Az ifjúsági kerekasztal egy olyan képviseleti forma, amely összegyűjti a fiatalok létező közösségeit, érdekképviselőit ellátó szervezeteket. Lehetőséget teremt egy közös platformra annak érdekében, hogy a helyi önkormányzat felé a korosztály érdekei megjelenjenek, az igények és szükségletek becsatornázhatóak legyenek a közösség életébe. Ez a féle típus kifejezetten jól működik olyan településeken, ahol nagyszámú a fiatalok létszáma, és vannak olyan szerveződések és közösségek; akik delegáltjaik révén egy hatékony munkában tudnak résztvenni. A kerekasztal alapvetően saját munkarendje alapján ülésezik, gyakorisága általában negyedévenkénti.

— helyi gyermek vagy ifjúsági tanács, diáktanács

Az efféle elnevezésű érdekegyeztetéssel, érdekképviselővel foglalkozó szervezetek kevésbé elterjedtek. Modellje egyértelműen arról szól, hogy legyen valamilyen kapcsolat a település és a korosztály között, programok-döntések-rendezvények-szolgáltatások tekintetében. Feladatát tekintve tevékenységei megegyezhetnek másféle szervezetek munkájával, azonban inkább konzultációs testület.

— ifjúsági gyűlés / fórum

Gyakorlatilag egy fiataloknak szóló közmeghallgatásról van szó. Szabad fórum, amelynek moderált kereteit érdemes valamennyire a fiatalokra bízni. Ahhoz, hogy az ifjúsági gyűlésnek „értelme” legyen, tisztázni kell annak célját, hogy mi történik a gyűlésen elmondottakkal, hogyan lehet bekapcsolódni a döntésekkel kapcsolatos további folyamatokba.

— települési diákönkormányzat

Az intézményi diákönkormányzatok (melyre jelen kiadvány kereteiben nem térünk ki részletesen) települési szintű szervezetek, amelyek főleg az általános és középiskolás korosztályra koncentrálnak. A diákok érdekképviselője települési szinten is fontos, ugyanakkor manapság már „kevés” olyan ügyben tud a helyi önkormányzat megfelelő partnere lenni a települési diákönkormányzatnak, amelyre a diákoknak szüksége volna. Erre a III. fejezetben már utaltunk.

— települési gyermek és/vagy ifjúsági önkormányzat

A nevéből érthető módon korosztályi érdekképviselővel foglalkozó helyi szervezet. Célja a település döntéshozói felé a korosztály igényeinek, véleményeinek becsatornázása. Egyenrangú szereplőként célja partnerség kialakítása az önkormányzattal. A gyakorlat azt mutatja a települési gyermek és/vagy ifjúsági önkormányzat sokszor a fiataloknak szóló programok szervezésével is foglalkozik.

— **gyermek- és ifjúsági érdekegyeztető fórumok**

Az önkormányzat és az ifjúsági szervezetek közötti párbeszéd intézményessé tételének formája. Célja a fiatalokat érintő önkormányzati döntések előkészítése és értékelése. „Létrehozását meg kell előznie olyan megállapodás megkötésének, amely kiköti az érdekegyeztetésben résztvevők elkötelezettségét a fórum fenntartásáért, s ennek keretében megszabja azokat az alapvető erkölcsi normákat, amelyek az érdekegyeztetésben résztvevőket vezetik az érdekegyeztetés mindennapi gyakorlata során.”³

— **a „híd”- az ifjúsági referens**

Olyan önkormányzathoz közel álló, az önkormányzati hivatalban dolgozó személy, aki felelős a településen az ifjúsági kapcsolatok fenntartásért, ápolásáért. Ellátja az ifjúsági közfeladatokat, koordinálja az önkormányzat illetékességi területén belül kialakított és megszervezett ifjúsági szolgáltatásokat. A referens egy közvetlen „híd” szerepet tölthet be az önkormányzat és az korosztályi érdekképviselettel foglalkozó szervezetek, személyek között.

— **önkormányzatnál ifjúsági ügyekkel foglalkozó képviselő (vagy az ifjúságüggyel foglalkozó bizottság)**

Sokkal szorosabb és az önkormányzat által is „elfogadottságot” jelentő szerepkörrel beszélünk. Az ifjúsági referenshez hasonlóan a felelősségi és feladatkör az ő személyhez kötődik. Munkája révén közvetlen döntéshozatalban vesz részt, amelynek köszönhetően a fiatalok véleménye is könnyebben tud becsatornázódni. Megjegyezzük, hogy gyakran mindez a feladat integráltan jelenik meg egy-egy önkormányzati szaktanárságban.

Továbbá van még egy fontos szereplő, akit a szakma számos elnevezéssel illet: ifjúságsegítő, fiatalokkal foglalkozó szakember, mi azonban **ifjúsági munkásnak** hívjuk könyvünkben. Ő az a személy, aki ezeknek és a III. fejezetben is bemutatott folyamatoknak és tevékenységeknek az egyik kulcsszereplője. Általa valósulnak meg azok a tervek, elképzelések - kiemelten a fiatalok bevonásával -, amelyek addig papírra vetett szavak és mondatok között léteztek csak.

A kapcsolatok kifejtésében nem szabad megállni a fiatalok és a felnőttek közötti híd megteremtésében, s majd annak későbbi fenntartásában. Az ifjúságpolitika, ahogy arra utalást teszünk később, sokféle területet fog át, amely miatt célszerű egyeztetni azok képviselőivel is. Egy-egy ifjúsági szervezet működésének támogatása kapcsán is gyakori ajánlása a szakembereknek az, hogy látogassanak meg jó gyakorlatokat és példákat. Valamennyi meglátogatni érdemes gyakorlat megtalálható a településekhez közel, amelyek felkutatása nemcsak abból a szempontból lehet érdekes, hogy példaként tekintsen rájuk az

3 Vass Andrea: Fiatalok közösségi szerveződésének és részvételének támogatása.

önkormányzat. Megmutathatja egy adott kistérség, járás vagy nagyobb területi egység olyan sajátosságait, amelyekre az abban megtalálható települések figyelembe kell, hogy vegyenek a saját ifjúságpolitikájuk tervezése során. Ezáltal egy egymást támogató, kiegészítő kapcsolati hálózat jöhet létre a fiatalokért, a fenntartható jövőért.

A kapcsolatok tekintetében pedig összességében érdemes arra alapozni, hogy milyen már meglévő szervezetek léteznek a településen. Az ifjúsági munkát végző szervezetek, önkéntes munkát segítő szervezetek, az iskolai közösségi szolgálatban részt vállaló szervezetek, a cserkészcsapatok (stb.) mind-mind jó kiindulópont lehet a kapcsolatépítésben (is).

— az ifjúságpolitika szükségessége

Ahogy azt márt korábban jeleztük, a települési ifjúságpolitika adja azt a keretet, amelyre a települési ifjúsági munkához szükség van, hiszen szakmai és jogi szempontokból határokat szab, amelyhez rendelt erőforrások révén működtethető a rendszer. Természetesen ennek minél magasabb szinten van rendszere, annál könnyebb azt helyben megvalósítani. Hazánkban egyfajta alulról-felfelé kialakuló ifjúságpolitikát láthatunk. Amelyek pedig mint ifjúságpolitika léteznek, azok horizontálisan több terület felelősségéhez is tartozó ifjúságpolitikák.⁴ A horizontális jelleg valójában azt jelenti, hogy szakterületeket átfogóan jelenik meg az ifjúságügy közpolitikai szinten. Kapcsolódása van az egészség-, oktatás-, büntetés-, közigazgatás- stb. szakpolitikai területekhez.

Az önkormányzat működése során feladatokat lát el, amelyeket valamilyen követelményeknek, irányelveknek, szabályoknak megfelelően tesz. Az ifjúsági feladatok ellátása mint közfeladat nem egy konkrétan és jól elhatárolhatóan megfogalmazott feladatot ró a települési önkormányzatokra.⁵ Ez egyben lehetőség, mivel nagy szabadságot és kreatív értelmezhetőséget jelent. Másrészről viszont veszély is, mivel a fiatalokkal való foglalkozás nagyon eltérő mértékű munkát jelenthet, amely révén a települések közötti különbségek tovább mélyülhetnek.

Ezeknek a különbségeknek nem biztos, hogy egy-egy önkormányzat nagy figyelmet tulajdonít, ugyanakkor például egy gyermek- és ifjúságbarát település a fiatal házaspároknak nagyon kiemelt szempont lehet a jövőben, a családter-

4 Ennek egyik „legklasszikusabb” példája, hogy önálló ifjúsági törvénye hazánkban nincs, a közfeladatokhoz sorolt ifjúsági feladat az Önkormányzati törvényben, így Belügyminisztériumhoz tartozik; a fiatalok szakképzésével, szakmai gyakorlatainak ügye a Nemzetgazdasági Minisztériumhoz; illetve a diákkérdékképviseleti szervezet az iskolai diákönkormányzat a köznevelési törvényben szabályozott, tehát az Emberi Erőforrások Minisztériumához tartozik.

5 Gyakran szokás tartalommentesen nevezni ennek kapcsán a Ötv-t, révén, hogy a törvény szövege ellenére rendeletben nincs pontosítva a közfeladat; a tartalmát így az önkormányzatok saját maguktól találhatják ki.

vezésük során. Számos tényező mellett a fiataloknak nyújtott szolgáltatások is döntőek lehetnek abban a kérdésben, hogy hol telepedjenek le. Itt hangsúlyozzuk, hogy a szerzők/kiadó Társaság szerint ideális esetben nincs feltétlenül szükség külön „címkéket” adni, mint pl. gyermekbarát, vagy családbarát település. Elsősorban állampolgárbarát településekre van szükség a XXI. században, amelyek fenntarthatóak és a közösséget bevonva működtetik a szolgáltatások egy részét, az államiak mellett.

Habár elfogadható és elismerhető, hogy a számos közfeladat ellátásért felelős helyi önkormányzatoknak a prioritási sorrendjében az ifjúságügy nem dobogós helyezést ér el, az már kevésbé, ha egyáltalán nem foglalkoznak vele. Egy olyan átfogó, főleg hosszútávon eredményt hozó területről beszélünk, amely az állampolgáraiért felelős önkormányzatnak célszerű kiemelten kezelnie.

Célszerű, mivel a település fenntartható működése nagyban függ attól, hogy vannak-e helyben olyan fiatalok, akik a településükön terveznek elhelyezkedni, letelepedni, családot alapítani (stb.). Természetesen nem csupán ettől lesz jobb a fiataloknak, ugyanakkor a kiadványunk keretei nem teszik lehetővé, hogy minden aspektusból megközelítsük a kérdést. A mindenkori jelen fiataljainak igényei alapján és az ő bevonásukkal tervezett település nagyobb mértékben szolgálja majd ki a jövőben felnőttkorú lakosság szükségleteit. Azt persze mi sem tartjuk jónak, ha a helyi szükségletek felmérése kizárólag egy korosztály véleményét tükrözi, erősen javasolt, hogy széles körűen térképeződjön fel a helyi szükségletek listája.

Joggal merülhet fel a kérdés, hogy mely fiatalokról beszélünk és kikre kell, hogy a települési ifjúságpolitika tervezése során gondoljunk. Alapvetően az életvitelszerűen a településen élő fiatalokat szükséges megcélózni, hiszen szabadidejük nagy részét ők töltik a településen. Emiatt nem kizárólagosan a bejelentett lakóhellyel rendelkező fiatalokat szükséges csupán számba venni, hanem minden fiatait, aki tanulmányai, munkahelye miatt a településen tartózkodik vagy él.

A jól működő települési ifjúsáspolitikai sokféle hasznos eredményt hozhat, amelyekre már igyekeztünk eddig is rávilágítani. Hogy még teljesebb képet adjunk, egy általános gyűjteményt idézünk, saját fordítás és kiegészítés⁶ alapján:

A jól működő települési ifjúsápolitika

- beazonosítja a helyben élő fiatalok legfontosabb szükségleteit,
- a leghatékonyabb önkormányzati megoldást kínálja ezekre a szükségletekre
- relevánsan kezeli a fiatalok élethelyzetének és életminőségének javulását,
- biztosítja, hogy figyelembe vegyék az ifjúsági ügyeket más szektorok is, irányelveik tervezésekor,
- szektorközi együttműködés kialakítása azokkal, akik fiatalokért és fiatalokkal dolgoznak, amely így jó alapot biztosít a közösen elfogadott célok megvalósításához,
- különböző ifjúsági helyi kezdeményezéseket, tevékenységeket koordinál és képes becsatornázni az önkormányzathoz,
- egy átlátható és tiszta forráselosztási rendszert biztosít, amely kielégíti a fiatalok igényeit és azoknak a szervezetnek a munkáját is segíti, amelyek működésük révén a fiatalok számára előnyök lehetnek,
- változatos eszközökkel segíti annak elismerését, hogy az ifjúsági korosztály is hozzájárul a helyi közösség fejlődéséhez,
- elősegíti, hogy a fiatalok aktív szerepet vállaljanak különböző kérdésekben a település életét érintően,
- létrehoz egy olyan keretrendszert, amelyben a jövőben is garantálható lehet a fiatalok igényeinek figyelembevétele,
- erősíti a generációk közötti párbeszédet és együttműködést helyi szinten.

⁶ „Have your Say!” Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life c. kiadvány alapján, Council of Europe, 2008.

A települési ifjúságpolitika klasszikusan olyan terület, amely a szubszidiaritás elvét⁷ képes a gyakorlatba ültetni. Továbbá csökkentheti a bürokratikus működés és helyi kormányzás⁸ túlságosan hivatalos stigmáját e területen.⁹ A korosztály sajátosságai révén folyamatosan és hirtelen változó igényekről van szó, amely a modernizáció okozta - több másik tényezővel együtt - felgyorsult sebessége mellett megkívánja, hogy állandó kapcsolattartás és partnerség fenntartására törekedjen az önkormányzat a korosztállyal. Emiatt a döntéseket ésszerű mindig a fiatalok bevonásával meghozni, azaz az elv szerinti, legkisebb szinten. Hogy mindez mennyire fontos, azt jól mutatja az az elvrendszer, amely a települési ifjúságpolitikai irányelvek fejlesztéséhez és megvalósításához ad irányutatást.¹⁰

- Az irányelv átlátható célrendszerrel és megvalósítási folyamattal rendelkezik. Minden érintett bevonásával, azaz a teljes helyi közösséggel együtt készül, annak érdekében hogy pontosan tudni lehessen mit kell elérni és hogyan.
- A helyi döntéshozatal legmagasabb szintjén foglalkoznak az ifjúságügygyel, és elhivatottak annak kapcsán. Ez az elhivatottság a gyakorlatban azt jelenti, hogy az ifjúság ügye helyi prioritássá válik és elég ráfordított figyelmet kap.
- A rendelkezésre álló erőforrások az irányelv tervezésére, megvalósítására és értékelésére is elegendőek. A legjobb tervek, stratégiák is hatástalannak, ha nincsenek megfelelő költségvetéssel, időkerettel és tudással alátámasztva.
- A korosztály tagjai a tervezéstől kezdve aktív szerepet kapnak, és részvételük biztosított a megvalósítás és értékelés minden szintjén. Amennyiben az intézkedéseket fiataloknak tervezik, de nélkülük (felülről-lefelé megközelítés), akkor nagy a kockázata annak, hogy csak korlátozott mértékig

7 Jelen fejezetben, a szubszidiaritás elsősorban, mint közpolitikai elv jelenik meg, s nem mint keresztény érték. A Helyi Önkormányzatok Európai Kartája (Strasbourg 1985) egyik pontja mutatja be igazán jól e fejezetben való jelentését: „3. A közfeladatokat általában elsősorban az állampolgárokhoz legközelebb álló közigazgatási szervnek kell megvalósítania. A feladatoknak más közigazgatási szervekre történő átruházása a feladat természetétől és nagyságától, valamint hatékonysági és gazdaságossági követelményektől függ.”

8 Helyi kormányzás alatt önkormányzatot érthetünk, amelynek jellegét egy ország kormányzási rendszere is meghatározza attól függően, mennyire decentralizált-centralizált módon működik. További összefüggésekért vö. Pállné Kovács, I.: Helyi kormányzás Magyarországon, Dialóg Campus, Budapest, 2008.

9 Az önkormányzat által működtetett és szervezett szolgáltatások és intézmények jelentős részben vehetik ki részüket a döntések előkészítésében, a helyi fiataloknak kedvezőbb körülmények között folyhatnak a különböző kérdések megtárgyalásai, s nem pedig hivatali keretek között, ügyintézési jelleggel. Ha ez a rendszer kialakul, úgy a döntésekkel kapcsolatban munka jelentősebb része kikerül ebből a hivatali keretből, és „állampolgár közelebb, részvetelibb” lesz a helyi kormányzás jellege.

10 „Have your Say!” Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life c. kiadvány alapján, Council of Europe, 2008. 84. old. A szerző saját fordítása alapján.

tükörözi a fiatalok igényeit. A fiatalok nem érzik ezt követően magukénak az intézkedéseket, amely nem is ösztönzi őket arra, hogy bármilyen szinten bekapcsolódjanak.

- A fiatalokkal és fiatalokért foglalkozó szereplők teljes folyamatban történő bevonása. Ezeknek a szereplőknek egyenként megvan a saját egyedi tudása, tapasztalata, forrásokhoz való hozzáférése és helyben a szerepe. Ezek révén hozzájárulhatnak helyben a minőségi ifjúságpolitika kialakításához és fejlődéséhez.
- Egy szoros együttműködés a szektorok képviselői között eredményezheti azt is, hogy így jobban megismerik egymás munkáját, szakterületét; amely révén egyszerűbb és világosabb megoldásokat és támogatást tudnak egymásnak nyújtani.
- Az ifjúságpolitika szektorok közötti szakpolitika, azaz egyszerre több területhez is kapcsolódhat, például oktatás, sport, kultúra, média, foglalkoztatás, lakhatás (stb.). A fiatalok élete széles mértékben öleli fel ezeket a területeket.
- Az ifjúságpolitika ajánlott, hogy kutatáson alapuljon. A kutatásnak sokféle módja létezhet: az egészen komplex módszertani alapokon nyugvó kutatáson keresztül egészen az egyszerű adatgyűjtésig. Érdemes annak megfelelően kiválasztani a kutatás módszertanát, hogy milyen erőforrások állnak rendelkezésre, és mi a célunk vele. Ami fontos, hogy ne valakik feltételzésére alapozva legyen az ifjúságpolitika tervezve, hanem a település bizonyítékokkal alátámasztható helyzetképének vizsgálatára alapuljon.

— összefoglaló

A fejezetben bemutatott irányok és lehetőségek csupán dióhéjban foglalják össze azt a területet, amely még rendkívül kiforratlan Magyarországon, és kevés igazán jól bevált hazai gyakorlattal rendelkezik. A szerző azt kívánja hangsúlyozni, hogy az ifjúságpolitika megteremtése helyi szinten egy komplex folyamat, amely már csak azért is jövedelmező, mivel ennek következtében naprakész tudást szerezhet az önkormányzat a településen élő korosztály sajátosságairól, s nem csak a fiatalokérol. A tervezéssel, ahogy említettük, nem lesz előrébb sem a fiatal, sem pedig az önkormányzat, ha annak megvalósítására nincsenek meg a feltételek, és ami talán fontosabb: az elszántság. Azonban, mi az eredménye? Fenntarthatóbb település, helyi identitással rendelkező közösség, jövőjüket feltételezhetően helyben tervező fiatalok. Ezekhez a fő hozzávalók a szakmaiság, *elszántság* és *elköteleződés*. Jelenleg pionír szerepet tölthet magának egy-egy település, révén nincsenek meg azok a sztenderdek, amelyek alapján el lehet mondani mitől jó a települési ifjúsági munka. Így tehát alkotni lehet, és mégpedig a településen a legjobbat, ehhez kínáltunk a fejezetben segítséget. Az ifjúságpolitikát ezt követően már csak „csinálni kell”, és folyamatosan értékelni, korrigálni ott, ahol szükséges.

— irodalomjegyzék

— könyvek, folyóiratok

„Have your Say!” Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life, kiadvány, Council of Europe, Strasbourg, 2008.

A belföldi vándorlás főbb folyamatai 1990–2011, Központi Statisztikai Hivatal, Statisztikai Tükör 2012/85, Budapest, 2012.

Antal, Á., Bálint, A., Gulyás, B. (szerk.): Legyen kéznél! ajánlások ifjúsági szervezetek működéséhez I. fejezet, GYIÖT, Hódmezővásárhely, 2014.

Balcsók, I., Becsei, L. és Szarvák, T.: Települési környezet szerepe a fiatalok életében. In: Nagy, Á., Székely, L. (szerk.): Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány, Kutatópont, Budapest, 2014.

Bálint, L.– Gödri, I.: Belföldi vándorlás. in: Monostori, J.- Őri, P. - Spéder, Zs.: (szerk.): Demográfiai portré 2015. KSH NKI, Budapest, 2015.

Bánszegi, Zs.: Fiatalok társadalmi részvétele, Mobilitás Könyvek, MOISZ, Budapest, 2009.

Beke, M.: A helyi, települési ifjúsági munka lehetőségei és tervezése – Alapvető szempontok, módszerek, kihagyhatatlan tartalmi elemek. HROD, Kecskemét, 2007.

Bollók, Gy., Seregélyesné P. Szabó, I., Stelczné Kurucz, É.: Az egész napos iskola margójára. Iskolakultúra 2015/5-6, Budapest, 2015.

Böröcz, L.: Társzszakmák/társtárcák ifjúság szakmai tevékenysége.
In: Antal Á. (szerk.): Szakma az Ifjúságért Akadémia – Akadémiai összefoglaló.
Ifjúsági Szolgáltatók Országos Szövetsége, Miskolc, 2016.

Czibere, I.: Települési és regionális egyenlőtlenségek a 18–29 éves ifjúsági korosztály körében: munkaerőpiac – jövőtervezés – érvényesülés,
In: Nagy, Á., Székely, L. (szerk.): Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány, Kutatópont, Budapest, 2014.

Cseres-Gergely, Zs., Molnár, Gy.: Közmunka, segélyezés, elsődleges és másodlagos munkaerőpiac. In: Kolosi, T., Tóth István, Gy. (szerk.): Társadalmi Riport, Tárki, Budapest, 2014.

Farkas, Zs., Molnár, Gy., Molnár, Zs.: A közfoglalkoztatási csapda, Magyar Szegénységellenes Hálózat, Budapest 2014.

Fehérvári, A.: Lemorzsolódás és a korai iskolaelhagyás trendjei. Neveléstudomány 2015/3., Budapest, 2015.

Ferge, Zs., Darvas, Á. (szerk.) Civil jelentés a gyerekesélyekről 2012–2013, Budapest, 2014.

Gábor, K.: Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. In: Gábor, K. Jancsák, Cs. (szerk): ifjúsági korszakváltás – Ifjúság az új évezredben, Belvedere, Szeged, 2004.

Gulyás, B.: A Gyermekek- és Ifjúsági Önkormányzatok szerepe a fiatalok közéleti aktivitásának fokozásában, szakdolgozat, ELTE TÁTK, Budapest, 2017.

Jenkins, R.: Social Identity. Routledge, London, 1996.

Kadlót, T.: Az Y-generáció politikai értékrendje Magyarországon és a régióban – A Millennial Dialogue nemzetközi ifjúságkutatás magyar eredményei regionális összehasonlításban, Policy Solutions, Budapest, 2016.

Manheim, K.: A nemzedékek problémája, in.: Tudászociológiai tanulmányok, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

Máté, Zs.: Iskolai szociális munka 2015. Esély, 2015/4, Budapest, 2015.

Nagy, Á. et al: Ifjúságügy. ISZT Alapítvány, Enigma 2001. Kiadó, Székesfehérvár, 2014.

Gross, D.: Társadalmi közérzet, politikához való viszony, 292. old. In: Székely, L. (szerk.): Magyar Ifjúság 2012 – tanulmánykötet, Kutatópont, Budapest, 2013.

Pállné Kovács, I.: Helyi kormányzás Magyarországon, Dialóg Campus, Budapest, 2008.

Rab, Á.: Az újmédia és a digitális kultúra nemzedéke: virtuális terek, digitalizált hétköznapok. In: Nagy, Á., Székely, L.: Negyedszázad Magyar Ifjúság 2012. Iu-venis Ifjúságszakmai Műhely – ISZT Alapítvány – Excenter Kutatóközpont – Új Ifjúsági Szemle Alapítvány, Budapest, 2016.

Ruff, T.: Ifjúsági mobilitás: hajlandóság, lehetőségek és tervek. In: Székely, L.: (szerk.): Magyar Ifjúság 2012 tanulmánykötet, Kutatópont, 2013.

Shier, H.: Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations, Young people and Society, vol.15. John Wiley and Sons Ltd. USA, 2001.

Székely, L.: Az új csendes generáció. In: Nagy, Á., Székely, L. (szerk.): Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány, Kutatópont, Budapest, 2014.

Székely, L.: Virtuális ifjúsági munka, Kecskeméti Főiskola TKF, Kecskemét, 2012.

Thomas, A. Sz.: Az írásbeliség kritikája Phaidroszban, in.: Hogyan olvassunk Platón? Budapest, Atlantisz, 2000.

Tóth, M., Zuggó, T.: Az önkormányzat megváltozott szerepköre, A közösségi szolgálat szervezése és menedzselése Ferencvárosban. szakdolgozat, BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Budapest, 2014.

Wootsch, P.: Otthonosan itthon: települési ifjúsági munka - az otthonosság megközelítései, Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Budapest, 2009.

Zeynep, T.: We were always human, in.: Human No More: Digital Subjectivities, Unhuman Subjects and the end of Anthropology, UniPress of Colorado, 2012.

— online hivatkozások

<http://www.pillar-europe.eu/index.php/youth-policy-review>

<http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/9488611/Giulia+Paolini+-+EU+Youth+Wiki+for+ECKYP+mtg.pptx/6218ca4e-bcb0-45c6-9fa0-dc32877f11d9>,

https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100189.TV

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo_telepuleshalozata/varosok_falvak.pdf

http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/00/00_1.1_2.1.xls
<https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/terulet.html>

http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/demografia/04_02_01_03.xls

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2015.pdf>

Bauer, B., Pillók, P., Ruff, T., Szabó, A., Szanyi F., E. és Székely, L.: Magyar Ifjúság Kutatás 2016 – Ezek a mai magyar fiatalok. Új Nemzedék Központ, 2016. http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/atoms/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web_0.pdf

http://www.esely.org/kiadvanyok/2007_4/ferge.pdf

http://www.kap-tar.hu/_user/browser/File/tervezes_az_ifjusagugyben.pdf

<http://www.szociologia.hu/dynamic/930304felkai.htm>

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99500064.TV

<http://www.ujnemzedek.hu/uj-nemzedek-kozpont>

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700031.TV

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/859/1/Oross_Daniel.pdf

https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100189.TV

http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=533

<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/oktatasert-felelos-allamtitkarsag/hirek/hasznos-volt-iskolalato-gatashoz-kotni-a-csaladi-potlek-folyositasat>

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1516.pdf>

http://soproniszc.hu/?page_id=22

http://eduline.hu/kozoktatas/2016/12/30/Iskolavalasztas_elott_kinek_valo_a_szakgimn_MNSQ6F

<http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b327.pdf>

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/nemzetkozi_meresek/timss/TIMSS2015.pdf,

<https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>

<http://2016.tr-ebrd.com/inequality-of-opportunity/>

<http://www.gki.hu/wp-content/uploads/2017/01/P%C3%A1l-Kata-Egyenl%C5%91tlens%C3%A9g-%C3%A9s-es%C3%A9lytelens%C3%A9g.pdf>

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_hungary_hu.pdf

http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_4_1.html

http://ithaka.hu/wp-content/uploads/2012/07/ITHAKA_EU_KIDS_Magyar_Jelent%C3%A9s_NMHH_Final_1.2.pdf

http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/quality-youth-work_en.pdf

http://ifip.ed.uni-pae.hu/images/tananyagok/virtualis_ifj_munka.pdf

http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/nop_i_also_felz.docx

<http://www.origo.hu/itthon/20161007-szocialis-segito-iskola-ovoda-gyermekvedelem.html>

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy.doc.cgi?docid=A0500088.TV>

<http://www.onkentes.hu/sites/default/files/attachment/3/mk2012-32.pdf>

http://www.kozossegi.ujeuropaalapitvany.hu/Az_IKSz_bevezetesenek_tapasztalatai.pdf

<http://index.hu/gazdasag/allas/2017/01/13/kozmunka/>

<http://www.hirado.hu/2015/01/29/br-fiatalok-munkanelkulisege-fut-a-program-ami-segithet>; <http://www.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/munkaeropiaci-es-kepzesi-allamtitkarsag/hirek/elindult-az-ifjusagi-garancia-program>

<http://www.ujnemzedek.com/hu/partnerek>

http://www.kormany.hu/download/7/6a/e0000/ESL-Cselekv%C3%A9si-terv_20161109.pdf

http://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2016/BWP1603%20KG%20KG.pdf

http://ikszt.modszerkozpont.hu/kezikonyv/Fiatalok_k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi_szervez%C5%91d%C3%A9s%C3%A9nek_%C3%A9s_r%C3%A9szv%C3%A9tel%C3%A9nek_t%C3%A1mogat%C3%A1sa#Helyi_gyermek...C3.A9s_ifj.C3.BAs.C3.A1gi...C3.A9rdekegyeztet.C5.91.f.C3.B3rum.2C_tan.C3.A1cs

